КУТУБХОНАСИ
ТАДҚИҚОТЛАР ИНСТИТУТИ

Миллий Тикланиш

Ўзбекистон Миллий тикланиш демократик партиясининг ҳафталик газетаси | 1996 йил, 5 март | 9(38)- сон

ИШ ЖОЙИДАН МУРОД – САМАРА

Вазирлар Маҳкамасининг шу йил февраль ойининг охирида бўлиб ўтган йиғилишида Президент Ислом Каримов мамлакат ва унинг халқи олдида турган вазифаларни баён қилиб берди. Иқтисодиётни либераллаштириш, ислоҳотларни юксак самара билан олиб боришга қодир кишиларни етиштириш, иқтисодиётни қонун-қарорлар билан бошқаришни такомиллаштириш, шартномалар билан ишлаш маданияти ва интизомини замонавий талаблар, эҳтиёжлар даражасига кўтариш, қишлоқда бораётган ислоҳотларга эътиборни ҳар томонлама кучайтириш сингари ўта муҳим масалаларни таҳлил қилди ва уларга ўз кўз қарашларини билдирди.

Президент тилга олган барча масалалар ўта ҳаётийлиги билан ажралиб туради. Алангали сўзлар, кескин танқид ва кенг таҳлиллардан мурод битта: мамлакат ва унинг халқини четга қарам қилиб қўймаслик, қарамлик хавф солиб турган барча ҳолларнинг олдини дарҳол олиш, чоралар кўриш, тадбирлар белгилаш. Барча янги ва эски иш жойларида каттакичиклигидан қатъий назар мамлакат эҳтиёжи учун яроқли сифатли маҳсулотлар ишлаб чиқариш. Чекка мамлакатларга жаҳон бозорида рақобатга бардош берадиган товарлар чиқаришни кўпайтириш. Рақобатга бардош берсангиз, турли қарамликлардан халос бўласиз. Рақобатга бардош берсангиз, қийинчиликни енгасиз. Рақобатга бардош берсангиз, иш жойингиз кундан кунга равнақ топади. Рақобатга бардош берсангиз, дунёда сиз билан ҳисоблашадилар. Дунё бозоридаги сизнинг ўрнингизни бошқа чаққонроқлар, уддабуронроқлар, кордонроқлар эгаллаб олмайди. Ҳар ерда ўз ўрнингизга, ўз машғулотингиз, ўз эътиборингизга эга бўласиз.

Президентнинг барча сўзлари мазмунидан ана шундай рақобатга бардошли бўлиш илми ва санъатини эгаллаш зарурлигини уқамиз.

Рақобатга бардош бериш маъносида уқув ва уқиш бизнинг каттадан кичик барчамиз учун тобора муҳимлашиб бораётир. Президент ғоятда куйиниб кўп корхоналаримиз, иш жойларимизда йилнинг якунига нима натижа билан боришни билмайдилар, тасаввур қилмайдилар деган гапни айтди. Ҳар қандай корхона учун бу — фожиа. Корхона ҳеч ким харид қилмайдиган мол, маҳсулотлар ишлаб чиқаради. Улар омборларда қалашиб ётадилар. Мол босилиб ётгандан кейин унга сарф бўлган қимматли меҳнат ҳам босилиб ётади. Пул, даромад келтирмайди. Бундан корхоналарда зарур хулоса чиқармайдилар. Ўтмас товар ишлаб чиқаришга нима мажбур қиляпти? Наҳотки одамлар ишсиз қолмасин деб, шундай қилинса? Ахир касод мол ишлаб чиқаргандан кўра ишлаб чиқармаган минг бора фойдали-ку! Эски совет системасида ишсизлик бўлмасин деб, кенг миқёсда шундай йўл тутиларди? Оёқ, кийими топиб бўлмасди, бош кийим топиб бўлмасди. Ўртача костюмшимни фақат четга чиқиб харид қилиш мумкин эди. Лекин ўшанда ҳам дўконлар қинғир-қийшиқ, пойафзаллар, «костюм-брюклар» билан тўлиб-тошиб ётарди. Уларни ҳеч ким олмасди. Ҳамма чет элнинг молини қидирарди. Аммо корхоналар тўхтовсиз сифатсиз товар ишлаб чиқараверарди. Ўша оғир ишларнинг асоратлари ҳамон давом этади. Нега? Хаспўшлана-хаспўшлана уқувсизлик вужуд-вужудимизга сингиб кетган. Уни вужуддан, рухдан битта қўймай суғуриб ташламоқ керак. Президент ҳақ-рост гапни айтади: «Ўлик капиталнинг бизга нима кераги бор?» Ўлик капитал бу — бизнинг уқувсизлигимиз. Ҳар бир одам ўз миқёсида ундан раҳмсизлик билан қутулиши керак.

МУҲАРРИР

БАЙРАМИНГИЗ МУБОРАК!

Ўзбекистон хотин-қизлари ўз эрки, ўз ҳақ-ҳуқуқларини тўла қўлга киритган ажиб бир тараққийпарвар замонда яшаяпмиз. Аёл парвариши ва меҳрини кўрмаган эл-эл эмас, фарзанд-фарзанд эмас. Сизнинг оқила меҳнатингиз, шафқатли, мунис нигоҳингиз, Ватан равнақи, саодати йўлидаги фидокорлигингиз мўъжизалар яратишга қодир.

Азиза ва муҳтарама онажонлар, опа-сингиллар!

Сизга ҳамиша оилавий бахт-иқбол, нурли йўл, омонлик, саломатлик ёр бўлсин!

Ўзбекистон Миллий тикланиш демократик партияси Раёсати

ФИТРАТ

КИМ ДЕЯЙ СЕНИ?

Оппоғим, худой асрагай сени
Кўз балосидан сақлагай сени
Сен жаҳоннинг энг нозанинисен
қайғуларга ҳеч солмагай сени

Қип-қизил гулим, ёп-ёруғ ойим
Кетмай тур бир оз мен кўрай сени
Дардли жонимнинг сен давосими?
Мунгли кўнглимнинг подшосими?

Гулмисен, кўзим, жонмисен, кўзим,
Кўнглимнинг бути ё худосими?
Билмадим, гулим, айт ўзинг кулиб
Ошиқинг нечук атагай сени?

1920 йил

ЧЎЛПОН

ЯНГЛИШАСИЗ

Сиз дейсизким, мен кўкларни ўйлайман
Ер бетига сира назар солмайман!
Янглишасиз, мен кўкларга беркинган
Ер қизидан хаёлимни олмайман...

1924 йил

ТАРИХ ОҚЛАМАГАН ХОМХАЁЛ

Партиялар фақат миллий заминда барпо этилиши шарт. Хориждаги сиёсий кучлар иродаси, кўмаги билан тузилмаслиги лозим, дейди Президент Каримов

Жамиятимизнинг бугунги об-ҳавосида ўзгаришлар, ўлғайишлар, ҳуқуқий демократик иқлимни янада мўътадиллаштириш мақсадида янгидан янги йўлларни излашлар руҳи ҳоким.

Атрофимизда яратиш, мустаҳкамлаш, кечаги ҳеч қачон осон бўлмаган якка ҳукмронлик давр сурган кунларга тўғри баҳо бериш фикри қайновга кирмоқда.

Яқин ўн йилликларни эсласак, кўз ўнгимизга мислсиз зўравонликлар келаверади. Ўша зўравонликлар, тазйиқлар, ранг-баранг таъқиблар устида яна бир бошдан бош қотирибгина ўтиргинг ҳам келмайди. Чунки ўша ялпи ва яхлит «советлаштириш» жараёнларининг нима натижалар билан тугаганлиги, қанчалар беҳосил бўлганлигини тарихий тараққиётнинг ўзи исботлаб қўйди. «Советлаштириш» ўта сохта, сунъий ва ўта зарарли жараён сифатида узоқ йиллик даҳшатли, қонли излари билан йўқлик қаърига чўкиб, сингиб бормоқда.

Аллакимлар қайлардадир бу саробдан сабоқ олмай яна шу сароб, рўёларини дунёдаги энг адолатли тузум эди, ҳаммани бирлаштирган, ҳамма нарсаларни байналмилаллаштирган эди, деб ўз-ўзини ишонтирмоқчи.

Ўтмишни ёмонлаб, қоралаб ўтириш бизга муносиб эмас. Тазйиқлар, таъқиблар, зўравонликлардан мутлақо ҳоли тузум ва жамият қуришга бел боғлаганлар учун бу ахлоқдан ташқари бир қилиқ бўлиб кўринади.

Лекин ўтмишни ўйламай ҳам илож йўқ. Ундан юз ўгириб кўя қолиш билан иш битмайди. Хаёлларимиз осонлашмайди. Чунки ёши улғайиб қолган ҳаммамиз у ёки бу даражада ўша ўтмиш ичидан чиқиб келаётирмиз. Яхшими-ёмонми ким ўтган умрига тупургиси келади?!

Даҳолардан бири инсоният ўз ўтмиши билан кулиб хайрлашади, деб ҳикмат қилган экан.

Нега йиғлаб эмас?

Нега ўйга ботиб эмас?

Нега афсус-надомат қилиб эмас?

«Кулиб хайрлашади» деган гапни мен ҳеч қачон баданимга сингдиролган эмасман. Жуда ҳавойи, ўйноқи гап бўлиб туюлади бу менга. Айтайлик, мен ўз халқимнинг ўтмишини ўйлайдиган оддий ўзбекман. Юз йилнинг нари-берисида халқимизнинг ноёб истеъдод эгаси, жафокаши, миллатпарвари, улкан ақл соҳиби Беҳбудий бегуноҳдан бегуноҳ бўғизланганлиги, Мунаввар қорилар, Фитратлар, Чўлпонлар, Қодирийлар ваҳшиёна қийноқларга солинганлиги, улкан давлат арбоблари отилганлиги, хор-зор қилинганлигини била туриб, тасаввур қила туриб, қандоқ қилиб яна шу ўтмиш билан «кулиб хайрлашаман»? Қандай қилиб, айтинг-чи, қандай қилиб?

Шу бўғишларнинг бошида кимлар раҳнамо бўлиб турганлиги, бу нарсалар кимларга керак бўлганлигини била туриб, яна қандай қилиб «ўтмишни реставратсия қилиш» иддаосида юрганларнинг ивирсиқ, гапларига бемалол, бефарқ, эринчоқлик билан эснаб қулоқ соламан?

Унда-бунда давра-дастакларда, бурчак-сурчакларда ҳадеса қулоққа чалиниб турган «гугурт бир тийин эди-я? Газета уч тийин эди-я? Трамвайда уч тийинга у чеккадан бу чеккага олиб бориб қўярди-я...» — сингари «коммунизм»нинг «арзон» турмушини оғзидан бол томиб эслашганда, нуқул кўз ўнгимга бўғизланаётган Беҳбудий бобом келади. Отишга олиб чиқилган Файзулла Хўжаев келади. Навқирон ўткир ақл соҳиби Акмал Икромов келади. Бир зум ўз йўлидан тоймаган, эътиқодида буюк қудрат касб этган Қодирий келади. Ҳа, «арзон» турмуш мақталаётганда кўз ўнгимда шулар туради. Улар мендан: «Сен ҳам шу арзон турмушни кўрган эдинг-ку. Сен ҳам шуларни маъқуллайсанми? Сен ҳам арзон нарсалар билан кўмиб ташланган машъум қулчиликнинг мазмуни-маъносини тушунмайсанми, ё ўзингни ўша турмуш лаззатини тотганлар каби ҳеч нарсани билмаганга, кўрмаганга, фаҳмламаганга соласанми?..» — деб сўраётгандай бўладилар.

Уларнинг бу саволлари жавобсиз қолмаслиги керак-ку ахир!

Жавобсиз қолдирсак, боя айтганимдай ўзимизни билмаганга солиб ўтирсак, ким бўлдик унда?

Истиқлол Президенти Ислом Каримовнинг асарларини мутолаа қилганда, унинг дунё сиёсати арбоблари, намояндалар, мухбирлар, бизнесменлар билан олиб бораётган вазмин, чўнг фикрли суҳбатларини тинглаганда, илк бор мустақилликка эришиб, қуллик занжирларидан қутулган Ўзбекистон мамлакатида кунда рўй бераётган яхшилик сари ўзгаришларни кўрган, кузатганда, ўша аждодларимиз бизнинг олдимизга қўяётган саволларга жавоблар топгандай бўламан.

Ҳа, дейман, эндиликда энг мушкул, энг оғир, энг аччиқ саволларга ҳам одил, тўғри, холис, унумдор жавоб топилмоқда.

Муҳтарам Президент жаноблари нинг куни кеча бир қатор Россия журналистлари билан уч соат давом этган ёркин суҳбати эсингиздадир. Унда давримиз, истиқлолимизнинг қанчаданқанча энг долзарб, муҳимдан муҳим масала ва муаммолари ўртага қўйилди.

Улар ўша соатда воқеа муносабати билан айтилиб, сўнг ўша соатда унутиладиган гаплар эмас. Улар ҳақида кунда, ҳар соат ўйламай, мушоҳада юритмай одам ўзини бугуннинг кишиси деб ҳис этолмайди.

Президент мамлакатимиз ижтимоий ҳаётида қўппартиявийлик қандай аҳамиятга эга эканлиги, партияларнинг халқ ва жамият ҳаётидаги мавқейи, ўрни тўғрисида ўринли мулоҳазаларини баён этди. «Сиёсий партиялар шунчаки тузилмай, жамиятдаги маълум қатламга таяниши, бу қатлам вакиллари фикр-ўйлари, иродаси ифодачиси бўлиши лозим», деган фикрни илгари сурди. Ҳозирги Ўзбекистондаги барча сиёсий партиялар шундай ҳаётий асосда вужудга келаётганлиги, қад ростлаётганлиги, чинакам миллий замин, миллий манфаатлар сиёсатини кўзлаётганлиги эътиборга лойиқдир. Партиялар халқ ичидан ўсиб чиққанда, халқ иродасини ифода қилганда мамлакат тараққиётига зўр таъсир кўрсатувчи кучга айланади. Ҳозирги Ўзбекистонда ташкил топаётган партиялардан халқ, жамият шуни кутмоқда. Уларга шу улуғ умид билан қарамоқда.

Лекин кечаги партия ҳам ҳали халқнинг ёдидан кўтарилган эмас. Бунинг устига дам-бадам эсга ҳам солиб туришади. Ўзбекистон Президентига Россия журналистларидан бири: «Ўзбекистонда коммунистик партия ташкил этилиши мумкинми?» — деган мазмунда савол берди.

Президент илгари ҳам бу савол устида кўп ўйлаган, кўп таҳлиллар қилган. Ўз-ўзидан равшанки, бу саволнинг заминида кўп-кўп муддаолар яшириниб ётади. Шунинг учун Президент саволга жавоб бераётганда осон йўл танламади, масалани хаспўшлаб кўя қолмади. Балки аксинча, унга кенг, батафсил, ўтмиш яқин тарихга мурожаат этган ҳолда ўз фикр-мулоҳазаларини баён қилди.

«Партиялар фақат миллий заминда барпо этилиши шарт. Хориждаги сиёсий кучлар иродаси, кўмаги билан тузилмаслиги лозим. Зеро, партия мамлакат халқига таяниши, унинг манфаатларига хизмат қилиши даркор». Бу жуда теран ва ёркин фикр. Унда ҳозирги замон партияларининг қандай бўлиши, моҳияти,ўрни,вазифалари лўнда ифодалаб берилган.

У қимматли фикр.

Қимматли фикр, қимматли мулоҳазалар олдидан бефарқ ўтиб кетмайлик. Ўзимизни гўё ҳеч нарса рўй бермагандай тутмайлик.

Қимматли фикр — жуда катта маънавий-ақлий бойлик. У тараққиётга йўналиш беради. Шунинг учун қимматли фикрни атомдан кучли дейдилар.

Ҳозир у ўтган замонлар эмас. Ўтган замонларда фикр қанчалар қадрсизланганлигини ҳаммамиз яхши эслаймиз. «Коммунизм боқчалари»ни таъриф-тавсифлашдан ташқаридаги ҳар қандай фикр яроқсиз деб топилар ва бир шоир дўстимиз топиб айтганидай, фикр айтувчиларнинг бошлари силанмас эди. Аксинча бу бошлар бўйинда омонат турганлиги доимо у ёки бу тарзда эслатилиб турилади.

Фикр тазйиқ остида эди.

Ҳамма нарса жамоат мулкига айлантирилгандай, фикр ҳам «коллективлашди». Ўз табиатидан, ёркин, порлоқ ўзига хосликдан бутунлай маҳрум бўлди. Жамият бир неча ғоя қотишмаларига тобе, қул қилинди. Фикр, ғоя догмага айланганда, ўша ерда таназзуллар авжга минади, ёлғончилик, кўзбўямачилик гуллаб яшнайди. Мунофиқлик одатий турмуш расмига айланади. Сўз бошқа, ҳаёт бошқа бўлиб қолади.

Доҳийнинг октябр тўнтаришидан кейинги бир сўзини эслайлик: «Юз йиллардан буён, — деган эди Ленин, — бировларга, эксплуататорларга қул бўлиб ишлаб келингандан кейин,биринчи марта ҳар кимнинг ўзига ишлаши учун имконият вужудга келмоқда». Доҳий ўзига ишлаши учун деган улуғ сўзларни ўзи алоҳида таъкидлаб, урғу қўйиб айтган. Лекин бу гўзал сўз фақат сўз бўлиб қолмадими! Етмиш йиллик коммунизм тарихида ахир кимда шундай «ўзига ишлаш учун имконият» бўлди? Кимда? Бу нарса балки етакчи партия назоратчиларида бўлгандир, лекин биронта деҳқон, биронта ишчи,зиёлида ўзига ишлаш имконияти бўлган эмас.Кимни чалғитамиз? Собиқ совет тузумида ҳар бир инсон партия иродасига бўйсундирилиб, деҳқон зўрлаб колхозга, ишчи корхонага қул қилинмадими? Халқнинг оладиган даромади жамоатлаштирилмадими? Ҳар қандай хусусий даромадга интилиш қораланмадими, таъқиб қилинмадими? Синф сифатида тугатилмадими? Томорқасидан фойда оладиган деҳқон «сохта колхозчи» деб эълон этилмадими? Сургунларга жўнатилмадими?

Кимни чалғитамиз?

Меҳнат мажбурий тус олмадими? Минимумлар ишлаб чиқилмадими?

Халқ ишловчи қора мойли машинага айлантирилмадими?

Буларнинг хаммасини «колхозчи деҳқонлар онгини сотсиализм руҳида ўзгартириш» деб аталмадими? Сотсиализм ўзи эҳтимол яхши нарсадир. Лекин биз яшаган, кўрган, бошдан кечирган «сотсиализм» бошдан охир ниқоб эди. Ҳеч бир истиқносиз барча нарсалар ўта никобланган эди. Барча машъум ишлар ниқоблар ортидагина адо этиларди. Ҳар соатда «тарбиявий иш» тўғрисида бонг чалинар, ҳамма «тарбиявий иш»га жалб этилар. Аслида эса «тарбиявий иш» деганда коллектив меҳнатга мажбурлаш назарда тутиларди.

«Коммунизм қурувчиси онгидаги капитализм сарқитларига қарши кураш» дейилганда ҳам. Курашчан Худосизлар союзлари тузилганда ҳам,динга қарши ёшларни қуроллантирилганда ҳам — ҳаммаси-ҳаммасида худди шу «тарбиявий иш» назарда тутилар, жамият мажбурланганлар жамиятига айланиб улгурган эди.

Партия ҳам дунё тушунган ёки биз ҳозир тушунган маънодаги партия эмас эди. У тўлалигича давлат вазифаларини ўз устига олган эди. «Совет жамиятини ривожлантиришда партиянинг раҳбарлик роли» — деганда ҳамма нарса назарда тутиларди. Давлат шу партия қўлида ўйинчоқ эди.

Кейинги йигирма-ўттиз йил ичида «иттифоқдош республикаларнинг суверенитетини мустаҳкамлаш, республикаларнинг ҳуқуқларини кенгайтириш» ҳақида партия съездларида кўп айюҳаннос солинарди.

Амалда-чи? Амалда қандай суверенитет бор эди?

Кимни чалғитамиз? Бари хомхаёл эмасмиди?

Амалда яккапартия ҳукмронлигидан, Марказ ҳукмронлигидан, совет экспансиясидан ўзга нарса йўқ, эди. Тасаввур ҳам қилинмасди.

1916 йилги оқ пошшо фармонида айтилганидек, биз ҳаммамиз «империядаги бегона аҳоли» эдик. Совет империячилиги даврида гарчи нисбий ниқобдор тенглик ҳақида сўз сурилса-да, лекин моҳиятда бошқа халқларни «бегона аҳоли» деб қараш сақланиб қолган, шунинг учун миллийлик,миллатларнинг ўзига хослиги ҳар жиҳатдан йўқотиларди. Миллий ташкилотлар, миллий заминда вужудга келган партиялар дарҳол қувғинга олинар, таг-томири билан қуритиларди. Фалон йилда динга қарши 50 мингта лексия ўқилди, деб ҳисоботлар тузиларди.

Биз энди шуни соғинамизми?

Ўзбекистонга чеккадан экспорт қилиб келтирилган партия ўзидан ўзга ҳеч кимга кун бермасди. Ҳатто миллий заминда Туркистон компартиясини тузишга ҳаракатлар бўлганда, бунга қарши Россиядан партиянинг ниқобдор жанговар қисмлари ва кишилари ташланганди. Миллий мухторият эса шафқатсиз қонга ботирилган эди.

Президент жуда тўғри айтади:

— Биз шундай партияни орзу қиламизми?

Бизга шундай партия керакми?

Миллий асоси бўлмаган партия ҳақиқатан ҳам четдан келиб мамлакатга, унинг халқига нима яхшилик қилиши мумкин?

Бу борада тарихимизнинг фожиалари ўзи сўзлаб, ўзи бўзлаб турибди. Уларни кўрмаганга, билмаганга олиб туриш ва яна шу партияни тузиш имкониятлари ҳақида сўз юритиш инсоф ва ақлданми?

Хомхаёллар тугамадими?

Иброҳим ҒАФУРОВ

ПАРТИЯ РАЁСАТИНИНГ ҚАРОРИ

1 март куни Ўзбекистон Миллий тикланиш демократик партияси Раёсатининг йиғилиши бўлди. Унда мамлакат Президентининг Вазирлар Маҳкамаси йиғилишида сўзлаган нутқида илгари сурилган вазифаларни амалга оширишда Миллий тикланиш партиясининг ўрни ҳақида кенг фикрлашиб олинди. Партия ва унинг жойлардаги ташкилотлари, барча аъзолари ўзларини тўла-тўкис истиқлол хизмати ва истиқлол манфаатларини адо этишга бағишлаганлар. Раёсат йиғилишида олимлар, барча зиёлиларнинг ислоҳотларнинг муваффақиятига қўшадиган аниқ-равшан улуш ҳамда ҳиссалари нималардан иборат бўлиши кераклиги ҳақида фикр алмашилди. Зиёли ва истиқлол мавзуси доим партия ишларининг кун тартибида туриши кераклиги алоҳида таъкидланди.

Раёсатда жойларда партия ташкилий-амалий ишларини жонлантириш тадбирлари белгиланди.

Шу йил апрел ойининг охирида партия Марказий Кенгашининг пленумини чақиришга қарор қилинди. Пленум миллий тикланиш ғоялари ва бошланғич таълимга бағишланади. Пленум Халқ таълими вазирлиги билан яқин ҳамкорликда ўтказилади. Унда бошланғич таълимнинг жуда муҳим ранг-баранг масалалари қамраб олинади. Раёсат яна Маданий-оммавий ишлар комиссиясини тузишга қарор қилди. Унга Раёсат аъзоси композитор Сайфи Жалил бошчилик қилади. Раёсат йиғилишини партия раиси Азизхон Қаюмов олиб боради.

ДАВЛАТ ХИЗМАТЧИЛАРИНИ ЎҚИТИШ ҲАМКОРЛИК ОМИЛЛАРИ

Яқинда Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат ва жамият қурилиши академиясининг делегатсияси Францияга расмий тарзда бориб келди. Сафар мобайнида Ўзбекистонлик мутахассислар Франсия Республикасининг бир қатор махсус ўқув марказларида бўлиб, раҳбар кадрларни ўқитиш ва қайта ўқитиш тизимини ўргандилар. Нуфузли ўқув марказлари билан ҳамкорлик ҳақида битимлар имзоланди. Шу муносабат билан делегатсия аъзолари Алишер Каримов ва Бахтиёр Эркаевга бир неча саволлар билан мурожаат қилдик.

(Давоми иккинчи бетда)

ДАВЛАТ ХИЗМАТЧИЛАРИНИ ЎҚИТИШ

ҲАМКОРЛИК ОМИЛЛАРИ

— Алишер Абдуллажонович, Академия делегатсиясини Франсияга юбориш фикри қандай пайдо бўлди?

— Бунинг учун Президент Ислом Каримовнинг Давлат ва жамият қурилиши Академиясининг очилиш маросимида сўзлаган нутқини яна бир бор эслашимиз лозим. Биз турли мамлакатлар иқтисодиётининг ўзига хос тараққиётини катта диққат-эътибор билан ўрганамиз, жаҳон амалиёти ва тафаккурида тўпланган энг яхши тажрибаларни ўзимизда қўллашни ор билмаймиз, аксинча, бундай интилишни ҳар жиҳатдан рағбатлантирамиз. Академия - бу оддий ўқув юрти, кадрлар, ҳаттоки раҳбар кадрлар тайёрлайдиган билим даргоҳигина эмас. У янги тафаккур шаклланадиган, ўзимиз тўплаган ва бошқа мамлакатларда тўпланган илғор тажриба ўрганиладиган, таҳлил қилинадиган ва таҳсил бериладиган марказ бўлиб қолиши керак. Чунки биз ҳозирча бу даражадаги мутахассисларни ўқитиш учун ўз ўқув қўлланмаларимизни, ўз ўқув дастурларимизни яратиб улгурганимиз йўқ. Шунинг учун бу ерда биринчи навбатда бошқарув ходимларини тайёрлайдиган йирик хорижий марказларнинг тажрибаси, дастурлари ишга солиниши даркор. Бу ўринда анчадан буён махсус курслар, марказлар, махсус ўқитиш модулларининг кенг тармоғига эга бўлган Франсия, Германия, АҚШ мамлакатлари тажрибасини эслаш кифоя. Худди шулар янги ўқув дастурлари ва қўлланмалари яратишда асос бўлиши лозим. Улар Академиянинг шаклланиш жараёнида вужудга келади — деб таъкидлаган эдилар.

Шуни алоҳида айтиш жоизки, ҳамкорликка интилиш ва қўлдан келганича Академия фаолиятига кўмак беришда Ўзбекистондаги Франсия элчихонаси катта ҳисса қўшмоқда. Улар бизнинг таклифларимиз асосида Франсия Республикасининг давлат хизмати вазирлигининг дўстона таклифига биноан биз у ерда давлат хизматчиларини, жумладан раҳбар кадрларни ўқитиш ва қайта ўқитиш тизими билан бевосита танишиб келдик.

— Франсияда давлат хизматчиларини тайёрлаш тизими қандай экан? Уларнинг кадрлар тайёрлашдаги қайси жабҳалари ёки услублари сизларни қизиқтиради?

— Аввалambор, уларнинг раҳбар кадрлар тайёрлаш тизимини тўғри англаш учун Франсия давлатининг ҳудудий тузилишига эътиборимизни қаратишимиз лозим. Бу давлат 26 та регион, 100 та департамент ва 36 минг коммунадан ташкил топган. Франсияда 2,5 млн. давлат хизматчилари ишлайди (умумий аҳолиси 60 млн. киши). Ҳар хил поғонадаги давлат хизматчиларини тайёрлаш ва қайта ўқитиш учун махсус ўқув марказлари яратилган. Масалан, коммуна ва департаментларда ишлайдиган давлат хизматчилари миллий ҳудудий давлат хизмати маркази (CNFRT) ва унинг жойлардаги филиалларида таълим оладилар. Регион даражасидаги давлат хизматчилари 5 та минтақавий маъмурий мактабларида (IRA), энг юқори даражадаги раҳбар кадрлар эса миллий маъмурий мактабида (ENA) таҳсил оладилар. Хорижлик тингловчиларни ўқитиш учун халқаро давлат хизматчилари институти (IIAP) фаолият кўрсатмоқда. Бу ўқув марказларнинг барчаси Франсия бош вазири тасарруфидадир.

Франсияда ҳар бир давлат ташкилоти ўз ходимларини ўқитиш ва қайта ўқитиш учун алоҳида бюджетга эга. 1983 йил Франсияда қабул қилинган қонун бўйича давлат хизматчилари маошининг 1 фоизи уларни мунтазам равишда қайта ўқитиш учун сарфланади. Масалан, CNFRT ва унинг жойлардаги филиалларига ҳар йили шу ҳисобдан 1,3 млрд. франк (тахминан 260 млн. АҚШ доллари) тушади. Ушбу ўқув марказида ҳар йили 250 минг киши ўз малакасини ошириб кетади.

Раҳбар кадрлар тайёрлаш учун мўлжалланган ENA ва IRA ўқув марказларига ҳар йили ўртача 500 киши қабул қилинади. Тингловчиларнинг қабул режаси давлат ташкилотларида мавжуд бўлган вакант ўринлар асосида белгиланади. Ўқиш муддати 10 ойдан 2,5 йилгача. Ўқиш жараёнида касб маҳоратига, амалий машғулотларга кўп вақт ажратилади. Ўқиш тугагач тингловчилар ўз рейтингига кўра раҳбар лавозимларга тайинланадилар. Дарҳақиқат, Франсиянинг ҳозирги Президенти Ширак ўз пайтида ENAда таълим олган.

Ўқитиш жараёнини ташкил қилишда бизни икки услуб қизиқтирди. Биринчиси, видеоаппаратлардан тингловчилар— бўлажак раҳбар кадрларни протокол, хулқ-атвор ва одоб нормаларига ўргатиш. Иккинчиси, ENAнинг алоҳида лабораториясида тингловчилар хорижий давлатларнинг 150 га яқин ахборот дастурлари билан бевосита танишишга эгалиги. Ахборотлар ёзиб олинган видеокассеталардан чет тилларини ўрганишда ҳам ахборот манбаи сифатида самарали фойдаланилади.

— Бахтиёр Абдиевич, Академия ва Франсия ўқув марказлари орасида ҳамкорлик алоқаларини ўрнатиш масаласи кўтарилдими? Бу соҳада қандай амалий натижаларга эришилди?

— Албатта, Академиямизга ўхшаш марказлар билан ҳамкорлик алоқаларини ўрнатиш масаласи делегатсиямизнинг энг асосий мақсадларидан бири эди. Биз Парижда миллий маъмурий мактаб (ENA) ва Ли1-даги минтақавий маъмурий мактаб (IRA) билан ҳамкорлик протоколларини имзоладик. Шу ўринда алоҳида таъкидлаш лозимки, Марказий Осиёда биз биринчи бўлиб ENA ва IRA билан ҳамкорликка келишиб олдик. Эндиликда ушбу протоколлар асосида икки томонлама алоқалар кенг ривожланади. Франсиянинг етакчи мутахассислари Академияга махсус ўқув курсларини ўқитиш учун келишга муяссар бўладилар, Академиянинг тингловчилари эса ўз навбатида Франсия ўқув марказларига стажировкага юборилади. Париждаги халқаро давлат хизматчилари институтида (IIAP) бўлганимизда бу марказда нашр этиладиган нуфузли илмий журнал саҳифаларида Академиянинг олимлари томонидан тайёрланган илмий ишларни ҳам чоп этишга келишилди. Франсиянинг машҳур Сорбонна университетидаги иқтисодчи олимлар билан алоқаларимизни янада мустаҳкамлаб олдик.

Академия фаолиятини такомиллаштиришда фойдаси тегадиган бир қанча ўқув-методик ҳужжатлар, адабиётлар олиб келдик. Ҳозирда олиб келинган ҳужжатлар тахлилдан ўтказиляпти.

— Академия ҳозирги кунда яна қайси давлатлар билан бевосита ҳамкорлик алоқаларини ўрнатган?

— Бу масала бизнинг фаолиятимиз учун нақадар зарурлигини англаган ҳолда, Академия ташкил топган кундан бошлаб АҚШ, Германия, Япония, Буюк Британия давлатларининг ваколатли вакиллари билан учрашувлар ўтказилди. Ҳозирда Академия АҚШнинг АКСЕЛС ва АЙРЕКС халқаро ташкилотлари билан бевосита шартномалар тузган. Ушбу шартномаларга биноан шу йилнинг ўзида 30 дан ортиқ Академиянинг тингловчилари стажировка ўташ учун Америка ўқув марказлари ва йирик корхонларига йўл оладилар. Академияга маърузалар ўқиш учун АҚШнинг йирик мутахассислари келади. Худди шундай алоқалар тўғрисида Германия ва Япония давлатларининг Ўзбекистондаги вакиллари билан келишилган.

— Алишер Абдуллажонович, ўзбек делегатсиясига франсияликларнинг муносабати қандай бўлди?

Делегатсиямизни жуда яхши қабул қилишди. Қаерда бўлмайлик, бизга самимийлик ва дўстлик нигоҳи билан қаради. Бунинг сабаби, аввало, Ўзбекистон Республикасида оқилона олиб борилаётган иқтисодий ва сиёсий ислоҳотлар, деб биламан. Франсияда Ўзбекистон тарихини, унинг ҳозирги кунини жуда яхши билишар экан. Буюк Амир Темурга тегишли ноёб тарихий қўлёзмалар ва жиҳозлар ҳозирги кунгача Франсиянинг музейларида сақланиб келмоқда. Франсуз олимларининг Амир Темур ва давлатимиз тарихига тегишли илмий ишларини кўрганда ҳамда улар Ўзбекистондан йиғилган ўзбек халқига мансуб эканлигимиздан беихтиёр ғурурланасан киши.

— Бахтиёр Абдиевич, Франсиянинг кадрлар тайёрлашдаги бой тажрибасини чуқур ўрганиш, ўзаро алоқаларни ривожлантириш учун яна нималар қилиш керак?

— Энг муҳими, икки томонлама алоқаларни ривожлантириш учун пойдевор қўйилди. Ҳозир ташаббусни қўлдан бой бермасдан келишилган масалалар юзасидан зарур ишларни амалга ошириш лозим. Меҳр кўзда, деб халқимиз бежиз айтмайди. Биз мунтазам равишда мутахассислар ва илмий ходимлар билан алмашиб туришимиз зарур. Тажрибаси ўрганилаётган давлатнинг тилини билиш фаолиятимизнинг асосий масалаларидан бири бўлиши керак.

— Сизлар Франсиядаги рабҳар кадрларни тайёрлайдиган махсус ўқув марказлари билан яқиндан танишдинглар. Агарда Академиянинг ҳозирги ҳолатини ENA ёки IRA билан таққослайдиган бўлсак, мутахассис нуқтаи назаридан қандай хулосалар чиқариш мумкин?

Академиямиз яқинда ташкил топди. ENA ва IRA эса ярим асрлик тарихга эга. Шунга қармасдан, бир нарсани холисона таъкидлаш керак. Академиянинг маъмурий, жумладан ўқув биносини компьютер ва бошқа техник воситалари билан жиҳозланиш даражаси жуда юқори. Бунга ҳар қандай марказ ҳам тан беради. Илк ўқув режа ва дастурларимиз ҳам Оврўпо стандартлари асосида тайёрланган. Ўқув жараёнига йирик мутахассислар жалб этилди. Лекин биз ўз ўқув режа ва дастурларимизни Академияга қўйиладиган вазифалардан келиб чиқиб, хорижий давлатларнинг ижобий тажрибасини қўллаган ҳолда, муттасил такомиллаштириб боришимиз лозим. Академиянинг шаклланиш даврида иложи борича кўпроқ ўқитувчи ва тингловчиларни ривожланган чет мамлакатларга малака ошириш учун юборишимиз керак. АҚШ, Франсия, Германия каби давлатлар билан икки томонлама мақсадли алоқаларни чуқурлаштириш замон талабидир.

Юртбошимиз айтганидек, биз бундан кейин ҳам хорижий мамлакатларда давлатчилик, сиёсат ва иқтисодиёт соҳаларида рўй бераётган янги ижобий ўзгаришларни қунт билан ўрганамиз ва бундан ўзимизга керакли хулосаларни чиқарамиз.

КЕНГГА КЕНГ, ТОРГА ТОР ДУНЁ

ёки ўтмишга қайтиш касалини кимлар қўмсаяпти?

Чақмоқнинг шиддатли изини кўрганмисиз? Кўриб ҳайрат ва ҳаяжонга тушганмисиз? Гарчи чақмоқ бир лаҳза чақнаса-да, кенг самода нурли, ёруғ майдон ҳосил қилади. Лекин бу лаҳзалик манзара беихтиёр инсон юрагида осмон кенгликларида мўъжизалар яратиб кетади.

Президентимиз И.Каримовнинг россиялик журналистлар билан қилган суҳбати беихтиёр ана шу равшан ва нурли чақмоқни эслатади. Бу ҳароратли суҳбат ақл ва юракларга ёруғлик бағишлади, тафаккуримизни янги-янги фикрлар билан бойитди. Гапнинг лўндасини айтганда, ушбу суҳбатдан биз, республика журналистларининг жиндай мудроқ, жиндай танбал руҳимиз сергак тортди. Бизларда янада ҳозиржавоб, янада фаол бўлиш журъати пайдо бўлди. Айни пайтда кўпгина халқаро масалаларда теран ва ҳушёрлик билан қалам тебратиш ҳеч кимга зиён қилмаган. Айниқса, журналистга!

Уч соат давом этган шижоатли мулоқотда мустақил Ўзбекистонда босқичма-босқич кечаётган ислоҳотлар жараёни, иқтисодий қийинчиликлар, ижтимоий-сиёсий муаммолар қандай йўллар билан бартараф этилаётганлиги аниқ мисолларда очиқ-ойдин айтилди. Ҳатто Президентнинг очиқ ва батафсил жавобларидан россиялик ҳамкасбларимиз бироз шошиб қолишди. Бу қадар рўйрост мулоқотда Ўзбекистон шаънига турли «ёрликлар»ни тақишга кўп уринган, эринмай «тош отиш»га ҳаракат қилган айрим меҳмон журналистлар ҳам саволларини обдон ўйлаб беришди. Чунки, Россиянинг нуфузли оммавий ахборот воситаларидан бир гуруҳ журналистлар юртимизда кечаётган иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳаёт билан атрофлича танишдилар. Ўзбекистонда рўй бераётган улкан ўзгаришларни ўз кўзлари билан кўрдилар. Мустақиллик ва озодлик ўзбек халқига қандай буюк неъматлар ҳадя этаётганлигига гувоҳ бўлдилар. Ва теран жавоблардан ўзбек халқининг бу муқаддас йўлдан асло қайтмаслиги исбот бўлди.

Журналистларни Президентнинг Россиядаги ижтимоий-сиёсий аҳволни, Россия матбуотини анча кенг билиши ҳаяжонга солиб қўйди.

Жавобларда Россияда бўлаётган турли сиёсий ўйинлар ва бу ўйинлар тагида яширинган мақсад, Жириновский ва Зюганов қиёфасида бош кутараётган шовинизм, коммунистик партия ташвиқоти нималарни кўзда тутиши алоҳида таъкидланди. Шовинизмнинг қандай разил оқибатларга олиб келиши аниқ, Бунга тарих саҳифаларидан истаганча мисоллар келтириш мумкин. Собиқ коммунистик партия қай шаклда, қай тарзда намоён бўлмасин, унинг мисли-сиз ёвузликларини на тарих, на инсоният хотирасидан ўчириб, на кечириб бўлади. Сотсиализмнинг юртимизга «экспорт» қилинганлиги, коммунистик мафкура ўзбек халқи бошига қандай кулфатлар ёғдирганлиги жавобларда аниқ мисоллар билан ўз ифодасини топди.

Босқинчилик ўз номи билан босқинчилик, истибдоднинг номи истибдод. Зулм зулм, золим эса золимдир. Зўравонликни бошқача таърифлаб бўлмайди. Энди собиқ шўро тузумининг мудҳиш қилмишлари, ҳийла-найранглари, «қардош» халқларга кўрсатган ҳисобсиз азоб-уқубатлари ҳақида қанча-қанча китобларга жо бўладиган ҳасратли саҳифалар битиш мумкин...

СССР тарқаб кетди. Унинг исканжасида бўлган республикалар аллақачон ўз мустақилликларини эълон қилди. Сўнгра ҳувуллаб қолган собиқ СССР ўрнида Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги шаклланди. Уни ҳар ким ўзича талқин қила бошлади. Лекин йиллар ўтиши билан МДҲ ўртасида айниқса иқтисодий ҳамкорлик зарурати яққол сезилди. Аслида унинг асосий мақсадларидан бири ҳам шу эди. Бу орада кимдир «Евроосиё иттифоқи» тузиш таклифи билан майдонга от суриб чиқди. Хайрият, бу таклиф қанчалар зўр бериб тарғиб қилинмасин, барибир кўпчилик томонидан қабул қилинмади. Бошқа бир кўринишдаги СССРга мутлақо ҳожат йўқлиги аён бўлди. Ахир халқлар куни-кеча чеккан жабр-зулмларини бугун дарҳол унутганлари йўқ. Буни ҳеч қачон унутиб бўлмайди ҳам. Балки бундай даҳшатли хато инсоният тарихида қайтарилмаслиги учун ҳар бир авлодга васиятлар қиладилар. Чунки собиқ шўролар тузумини қўмсаётганлар ҳамон топилади, ҳамон учрайди. Ҳатто МДҲга аъзо айрим мамлакатлар раҳбарлари орасида ҳам афсуски, советпарастлар кўриниб қоляпти. Масалан, «Интеграгсия-2000» шиори кўланкасида айнан шу нарсанинг шарпаси сезиляпти. Бу ўтмишни қўмсаш касали, холос. Ундан фориғ бўлолмаган раҳбар гоҳ у-гоҳ бу қирғоққа зўр бериб талпинаётган шошқалоқ кимсани эслатади. Ишқилиб бундайларнинг шарру балосидан худонинг ўзи асрасин!..

Ўтмишни қўмсаш касали аста-секин МДҲни парокандаликка олиб келиши, мустақиллик йўлидан дадил бораётган айрим давлатлар ривожига салбий таъсир кўрсатиши мумкин. Лекин ортга қайтишнинг йўли ҳам, иложи ҳам йўқ.

Сўзимизни мухтасар этиб, кенгга кенг, торга тор дунё, деган халқ иборасини эслатмоқчимиз. Айтайлик, ўзи ҳам, мақсади ҳам тор одамнинг кенг йўлдан юргиси келмайди. Бундай пайтда кенг йўлдан катта мақсадлар билан олис ва ёруғ манзил сари кетаётганларга халақит бермаслик керак.

Иншоаллоҳ, ниятимиз битта: Ўзбекистонимизнинг мустақиллик ва тараққиёт йўли ҳамиша кенг, нурли, равон ва ҳар доим тинч бўлсин!

Ашурали ЖЎРАЕВ

ДОСТОНЛАРДАН КУЧ ОЛГАН

Дарахтларни силкитгандек бекарон коинотни ҳам вақтивақти билан силкитиб турадиган қудратли куч бор экан. Шу боис сайёралар, юлдузлар, кометалар, булутлар икки кўздек бир-бирига боғланиб қолди. Қарангки, ёруғ бир шуъла юлдузлар буржидан узилиб тўпа-тўғри ерга учиб кела бошлади. Турфа-турфа сайёралар чақирди, бироқ бокмади, ўз йўлидан қолмади. Шода-шода юлдузлар имлади, ва лекин қарамади, ўз йўлидан адашмади.

Ер меҳри уни ўз оғушига чорлаётган эди. Шуъла ерга қараб учиб келаверди. Шамоллар девори дуч келганда — симирди, булутлар тошга айланиб йўлини тўсганда — кемирди. Охири ернинг бағрига етишганда кўзлари қувончдан ёниб чарақлади. Чўғ мисоли ловуллаб тупроқ оғушига отилди, сингиб кетди.

Мўъжиза-да. Шуъла қадрдон муҳитига тушган эди. Шу тупроқда у ўзлигини топди. Бахт келди. Бу олам ижодкори япроқлару, майсалар, жилғалару дарёлар, гуллару дарахтлар, паррандаю даррандалар, сокин кўллару ummonлар, тоғ-тошлару вулқонлар, шамоллару бўронлар... тилида сеҳрли сўзлай бошлади. Бекиёс таровати билан жилваланди. Ана шундай хуш айёмда тупроққа сингиб кетган чўғ шуъла дарахти бўйиб униб чиқди. Тупроқ шарофати, офтоб саховати, оби-ҳаёт инояти билан бўйбастини кўтарди, қаддини ростлади. Ибтидосиз ва интиҳосиз ҳаёт кўшиғини ўзига хос сирли лисонда куйлай бошлади. Қийғос гуллади, ғунча тугди, ҳосил берди. Қалб кўзи бўлиб, кўз нури бўлиб қадр топди. Одамлар кўнглига шуъла бўлиб кирib борди. Кулбаларга, хонадонларга, дастурхонларга ёруғлик бўлиб тўкилди.

Шуъла ёруғлик тимсолида ўзининг иккинчи умрини, завол топмас ҳаётини бошлади. Суфи таҳлит овозли маҳалласидан ташқари чиқмайдиганлар, отасидан қолган бир бурда шапарак айвонни бепоён бошпанам деб билганлар, гадой тўрвасидек ҳувиллаган уйжойларидан остона ҳатлаб кўчага чиқолмайдиган, икки қадам нарини кўролмайдиган, занжирга боғланган кимсалар... Бирни кўриб фикр қил, бирни кўриб шукр қил, деганлари шу бўлса керак-да. Ёруғлик дарахти шуъланинг бир умр талпинган, таянган ва ўзлигини танитган ватани бўлиб қолди.

Таниқли адабиётшунос, фолклоршунос Тўра Мирзаевнинг ҳаётига, фидойи илмий фаолиятига назар ташлаганда, беихтиёр ўша шуъланинг бошидан кечган бахтли қисмати кўз ўнгингда гавдаланади.

Тўра Мирзаев 1936 йили Бухоро вилояти Шофиркон туманидаги Саврак қишлоғида деҳқон оиласида туғилди. Абу Али Ибн Сино номидаги 3-ўрта мактабда таҳсил олди. Бухоро Давлат педагогика институтининг тарих-филология факултетини имтиёзли диплом билан тугатди. Кейин Сурхондарё вилоятининг Жарқўрғон туманидаги мактабларда ўзбек тили ва адабиёти ўқитувчиси, илмий бўлим мудири бўлиб ишлади.

Тўра Мирзаев ўзлигини, умрининг маъносини, ҳаётининг моҳиятини илм-фандан топди. Адабиётшунослик илми, фолклоршунослик Тўра Мирзаевнинг бир умрлик эътиқодига айланди. Маънавий руҳий ватани бўлиб қолди.

Ўзбекистон Фанлар академиясининг Тил ва адабиёт институти (ҳозирги Алишер Навоий номидаги Адабиёт институти) аспирантурасидаги таҳсил Тўра Мирзаев салоҳиятини яхлит бир ўзанга солди, кўнглидаги чўғни аланга-латиб юборди. Мазкур табаррук илм-фан маскани Тўра Мирзаевнинг саъй-ҳаракатларини, тансиқ орзу-умидларини юзага чиқарган азиз ва муқаррам маскан бўлиб қолди. Дастлаб «Алпомиш» эпосини ўзбекча версиялари ва унинг вариантлари» мавзуида номзодлик диссертатсиясини ёқлади. Сўнгра «Ўзбек бахшиларининг эпик репертуари» мавзуида докторлик диссертатсиясини ҳимоя қилди. Эргаш Жуманбулбул ўғлининг адабий меросини ўрганиш, илмий тадқиқ этишдаги самарали изланишлари учун Беруний номидаги Республика Давлат мукофоти билан тақдирланди. Фолклор бўлимининг лаборантлигидан адабиёт институтининг директори даражасигача бўлган барча илм пиллапояларини босиб ўтди. Янток — яйдокда, гул — богда илдиз отади, гуркирайди деганларича бор. Тўра Мирзаев Адабиёт институтида униб ўсди, камол топди. «Ўзбек эпосида вариатсия масалалари», «Алпомиш» достонининг ўзбекча вариантлари», «Халқ бахшиларининг эпик репертуари» монографиялари, «Ҳоди Зариф» рисоласи, «Ўзбек халқ поэтик ижоди» олий ўқув юртлари учун ёзилган дарслик муаллифлардан бири сифатидаги йирик асарлари Тўра Мирзаевнинг фолклоршунослик-даги салмоқли ўрнини кўрсатади.

«Алпомиш» достонининг ўзбекча прозаик мазмунлари ҳақида», «Бахшилар», «Ўзбек халқ достончилиги ва Ислом шоир», «Достон, унинг турлари ва тарихий тараққиёти», «Умр шоир ва унинг достончиликдаги ўрни», «Фолклор ижодкорлари ва ижрочилари» сингари ўнлаб йирик тадқиқотлари ўзбек достончилик мактабларини ва эпик ижрочилик анъаналарининг эстетик қонуниятларини ўрганишга бағишланган. Фозил Йўлдош ўғли, Эргаш Жуманбулбул ўғли, Муҳамадқул Жонмурод ўғли Пўлкан, Ислом шоир Назар ўғли, Раҳматулла Юсуф ўғли, Берди бахши, Ёрлақаб бахши, Умр шоир Сафар ўғли сингари атоқли халқ бахшилари эпик репертуарини атрофлича ўрганди. Ва шу асосда халқ бахшиларининг эпик анъанадаги ўрни, достон, унинг турлари, тарихий тараққиёти, достончилик мактабларининг ўзига хос ижодий йўллари, устоз ва шогирд муносабати, эпик репертуар ва унинг эстетик табиатини чуқур тадқиқ этди.

Тўра Мирзаевнинг илмий изланишларида ўзбек фолклорининг эстетик хусусиятларини ўрганиш устивор йўналиш касб этди. Халқ бахшилари эпик ижрочилиги анъаналарининг эстетик ҳамиятини кўрсатиш билан баробар халқимизнинг ижтимоий-эстетик онгининг шаклланишида, тараққиёт тарихида эстетик қарашларининг моҳиятини очиб бериш алоҳида саҳифани ташкил этади.

Бу борада фолклорга хос синкретизм хусусиятига аҳамият беради. Ўзбек фолклори нафақат бадиий асар сифатида, шу билан бирга фалсафага, аҳлоққа, эстетикага хос етакчи унсурларни ўзида тажассум этган гўзаллик ҳодисаси ҳамдир. Гарчанд халқимизнинг иқтисодий ва маънавий ҳаёти тақозосига кўра фолклорнинг ижтимоий-эстетик вазифаси ўзгариб келган бўлса-да, унинг бош маъноси — халқнинг эркка, ҳурфикрликка, ватан озодлиги ва мустақиллигига йўналтирилган гўзаллик идеали асрлар оша яшаб келди. Зеро, халқимиз фолклори асарларида ўз тақдиридан нолиш, ҳаётдан безиш оҳанглари етакчи эмас. Аксинча, халқ қўшиқлари, эртаклари, достонлари, термалари — булар халқимизнинг ҳаётга бўлган ишончини, эркка интилган эътиқодини, гўзал ва олижаноб эстетик идеалларини ифодалайди.

Тўра Мирзаевнинг ўнга яқин монографиялари, рисолалари, тадқиқотлари, дарсликлари, 300дан ортиқ илмий-назарий, оммабоп мақолалари ўзбек халқ фолклорининг маданиятимиз тарихидаги, ижтимоий-эстетик тафаккур тараққиётидаги файзли ўрни ва аҳамиятини ўрганишга, ёритишга қаратилган моҳияти билан қимматли.

Одам кексайиши, жисми қартайиши мумкин. Ва лекин одамийликни, олижаноблikни ёритишга, умумбашарий қадриятларни улуғлашга қаратилган фикр тафаккури асло қаримайди. Халқимизнинг адабий эстетик, маданий бойлигини кўз-кўз этувчи ғоялари, фикрлари йиллар тўзонига дош бериб, бардам-бакувват яшаб қолаверади.

Профессор Тўра Мирзаев 60 ёшга тўлди. Қирчиллама йигитлиги, навқирон йиллари, етук олимлик даври — бир сўз билан айтганда, умри адабиёт институтида кечяпти. Ўзбек фолклоршунослиги мактабига асос солган аллома устози Ҳоди Зариф ёқиб кетган чироқнинг пилигини пасайтирмай ёқиб келаяпти. Ана шу илм-фан чироғини янада баланд кўтарадиган йирик тадқиқотлар яратишда, кўплаб муносиб шогирдлар етиштиришда Тўра Мирзаевга бардамлик, баркамоллик тилаймиз.

Бахтиёр НАЗАРОВ, ЎзФА мухбир аъзоси, профессор
Нуъмон РАҲИМЖОН, филология фанлари доктори, профессор

Халқимизнинг нақли бор: ҳар жойни қилма орзу, ҳар жойда бор тошу торозу. Ҳақиқатан ҳам, ҳар бир замоннинг ўз тошу торозуси бор. Ўлчовли иш тутиш инсон жамиятига хос ҳолат. Инсон учун эса одатда мақсад битта: фаровон ва адолатли шароитда яшаш, ўсиб-униш. Ўз ҳаётида ва атрофда бўлаётган ҳодисаларга у асосан шу нуқтаи назардан баҳо беради. Бу унинг шахсий торозусидир. Шу билан бирга ана шундай шахсий дунёқарашларни умумлаштирувчи ижтимоий қарашлар мажмуйи ҳам мавжудки, у ҳам аслида ўз олдига мазкур шахсий манфаатлар ижросини мақсад қилиб қўяди ва унга эришишда ўзидаги умумийлик қудратидан фойдаланишга интилади. Демак, ижтимоий умумий онг торозуси ҳам бор. Аммо бу икки йўналишда қанчалик чуқурлашиб борилса, уларнинг моҳият-мазмуни негизда бир эканлиги маълум бўлиши аниқ.

Шундай экан, давримиз фалсафаси торозуси мустақиллик ва демократия ғоялари, қадриятлари, тушунчалари билан юкланган дейишга ҳақлимиз.

Ҳақиқатан, ижтимоий-сиёсий, иқтисодий ва маданий-маънавий ҳаётимизда рўй бераётган ўзгаришлар, бурилишлар, ташаббуслар, юксалишлар, қийинчиликлар, қўйинг-чи, барча-барчасини шахсий ва умумий тарзда англаш, баҳолаш, мушоҳада қилишда мустақиллик ва демократия қадриятлари нуқтаи назаридан ёндашилади. Бу ҳолат биз учун табиийлик касб этиб бормоқда. Бу албатта яхши. Фақат гап ана шу табиийликдаги қонуниийлик, онглилик, салоҳият даражасида қолган холос. Шу сабабдан ҳам, ҳозирги кунда мустақиллик ва демократиянинг жамиятимиз, унинг келажаги учун қандай аҳамият касб этганлиги, этаётгани ва этиши борасида фикр юритиш тарихий заруратдир.

Луғавий маънода мустақиллик эркинлик, озодлик, бировга қарам бўлмасликни англатади. Агар унга сиёсий, иқтисодий, маънавий мазмунлар берилса-чи?

СИЁСИЙ МУСТАҚИЛЛИК — жамиятнинг барча имкониятларини унинг умумий манфаати йўлида истифода этиш ҳуқуқининг дахлсизлигидир.

ИҚТИСОДИЙ МУСТАҚИЛЛИК — жамият умум манфаатларини рўёбга чиқариш, кундалик ва доимий талабларини қондириб боришда бор кичик ва ташқи иқтисодий имкониятларни сафарбар этиш қобилиятига эришиш ва уни сақлаб туриш демакдир.

МАЪНАВИЙ МУСТАҚИЛЛИК — жамиятнинг ўз маконида ўтмиш, замона ва келажак мазмунини ўз ўрни орқали кўра билиш, англаш, уларга масъул бўлиш ҳиссининг мавжудлиги демакдир.

Демак, булар мустақилликнинг «айтишга осон» назарий таърифларидир. Унинг амалий кўринишлари, татбиқлари ва келажак манзараси қандай? Албатта, биз бир мақола орқали уларга батафсил ва ҳар бир мавзуни ўзига олган тарзда жавоб беролмаймиз. Шу сабабдан ҳам айрим жиҳатларга тўхталиб ўтамиз.

АЗАМАТ ЗИЁ

Мустақиллик демократияси

СИЁСИЙ МУСТАҚИЛЛИК

Мустақиллик деганда бугун ҳам, келажакда ҳам энг аввало 1991 йилнинг 31 августи назарда тутилади. Орадан қанча вақт ўтмасин, мазкур сана ўзининг буюк аҳамиятини йўқотмайди. Чунки у ўзбек халқининг, ўзбек давлатчилигининг энг сўнгги мустақил ва озод тараққиёт босқичининг ибтидосидир. Буни англаш ва ёдда тутмоқ ниҳоятда муҳим. Шундай қилинганда, ўзбек жамияти ҳамиша камида учта саволни ўртага ташлаш ва уларга жавоб топиш устида бош қотиради. Яъни, 1991 йил 31 августда Ўзбекистонда қандай тарихий воқеа юз берган эди, озодликка эришгунга қадар ўзбеклар тақдири қандай кечганди-ю, унинг сабаблари нималардан иборат бўлганди; мустақилликка қайси шароитда эришилди, жамият ўшанда ўзини қандай тутди; 1991 йил 31 августдан кейинги кунлар, ойлар, йиллар, асрлар... қандай ўтди?

Сўрашлари мумкин: етти пушти сиёсатга аралашмаган, ҳатто унинг нималигини аниқ тасаввур эта олмайдиган сиёсий мустақиллик мазмунини англашдан не наф? Бу савол бемаънилиги билан ҳатто қараб чиқишга арзимайди.

Сиёсий мустақиллик моҳиятини англаш муҳимлигини кўрсатувчи қуйидаги мавзуга эътиборни жалб этайлик. Аллақачонлар «кўкариб чиққанлигига» қарамай ҳозирда ҳам орамизда советпарастлик, таъзимкорлик кайфиятини учратиб турамиз. Қизиғи шундаки, советпарастлик асл манфаатига зид бўлган кишиларда ҳам учраб туради. Уларнинг фикрича, совет даври, яъни совет тузумини, собиқ СССРни тиклаш илгарига «арзон» ҳаётни қайтариш имконини беради. Лекин эндиликда бу фикр самарасиздир. Нари борса, назарий жиҳатдан совет тузумини тиклаш бизнинг шароитда қандай юз бериши ва нима беришини кўриш мумкин. Бунинг учун ўша тузум тарихда илк бор қўллаган тадбирларни қайтарилса бас. Яъни энг аввало чегаралар тақа-тақ ёпилиб, мамлакат темир қафас билан ўралади. Сўнг эса хусусий дўкон, катта-кичик корхона, ташкилотлар, устахоналар эгаларидан тортиб олиниб, соҳиблари ё отиб ташланади ё қамалади. Фермерлар қулоқ қилинади, қолган деҳқонлар колхоз ва совхозларга «қамаладилар», паспортлари, ерлари тортиб олинади. Бир ҳукмрон мафкура-коммунистик ё шунга ўхшаш ўзидан бошқа ҳамма нарсани инкор этувчи мафкура майдонга чиқади. Ўқитувчилар, олимлар, маданият ва санъат намояндалари шу мафкуранинг қулига айлантириладилар. Истамаганлар отилади, қолганлари лагерларга ташланади. Диний эътиқодлар таъқиб этилади.

Орқага қайтганда, манзара бундан баттар бўлса бўладики, яхши бўлмайди.

Ана энди жавоб берайлик: бугунги воқелигимизда советпарастлик кимнинг фойдасига-ю, кимнинг зарарига? Ўсаман-юнаман, одамга ўхшаб муносиб яшайман, ҳақ-ҳуқуқларимни эркин рўёбга чиқараман деган ҳар бир одамга советпарастлик ҳам, коммунистик мафкура ҳам хатарли. Советпарастлик мустақилликнинг ҳам қушандасидир. Демак, инсонлик қадр-қимматини ҳар нарсадан ортиқ деб билган кишиларнинг бари мустақиллик ва демократиянинг биринчи ҳимоячилари ва тарғиботчилари бўлмоқлари керак. Ва аксинча қарамлик, лоқайдлик, ночорлик, дангасалик, орзу-ҳавассизлик онги ва танасига ўрнашиб қолганларга доим ўша совет яхши, Кремлга сиғиниш яхши! Демак, биз учун аслида «арзон» ҳаёт шинавандаси бўлиб қолган кишиларимизнинг ўз фойдасини тушунмаслик ҳолати хавфли. Аммо бу нарса бепой ўсган ўт эмаски, ўриб ташлаб қутулсак. Ундан халос бўлиш учун вақт ва изчил тадбирлар ижроси керак бўлади. Лекин сиёсий мустақилликни сақлаш бунга бефарқ қараб туролмайди. Шунинг учун асосан бу вазифани давлат ўз қўлига олади. Шу сабабдан давлат мустақиллиги ва сиёсий мустақиллик тушунчалари айнандир. Демак, давлат учун энг аввало сиёсий мустақиллик мазмунидан келиб чиқадиган ўз вазифаларини бажара олиш қобилияти муҳим. Сиёсий ва иқтисодий беқарорлик эса давлатни бу қобилиятдан маҳрум этади.

Узоққа бормай қўшниларимиз Тожикистон ва Афғонистонни олайлик. Сабабларидан қатъий назар, на унисида, на бунисида давлат сиёсий мустақиллигидан кўзланган асосий мақсад— жамият иқтисодий ва маданий тараққиёти масалалари билан эмас, балки яна қайтадан сиёсий мустақиллик кафолати муаммолари билан шуғулланишга мажбур бўлмоқда. Де-юре мустақил ҳисобланмиш бу мамлакатлар амалда мустақил жамият учун энг бирламчи талаблар — осойишталик, ижтимоий-иқтисодий таъминотни амалга оширишга ҳозирда қодирмас. Бўларнинг бари— маҳаллийчилик, қабилачилик, фирқачилик, айирмачилик, бош қовушмасликдан. Кўриниб турибдики, сиёсий ва иқтисодий барқарорликка сабаб бўлувчи мазкур иллатлар ўта хавфли. Жамиятимизни улардан асрашимиз лозим.

Агар шу ерда тўхтаб якун қилсак: сиёсий мустақиллик аввало ва доимо имкони, салоҳияти, маслаги, орзу-умидларидан қатъий назар, ҳар бир шахсга, унинг манфаати учун керак. Сиёсий мустақиллик амалда ш

АЗАЛИЙ САОДАТ ҚЎЛЛАГАН

Амир Темур ва илм-фан

Темур ва темурийлар даврида илм-фан кенг ривожланганлиги ва жаҳон маданияти тараққиётида унинг ўз салмоғи бўлганлиги ҳозирги замон илмий афкор оммаси наздида тан олинган ҳақиқат бўлса-да, бироқ ана шу улкан ишнинг дебочасида соҳибқирон Амир Темурнинг хизмати катта бўлганлигини қайд этиш эътибордан четда қолиб кетди.

Аксинча, Амир Темур илм-фандан узоқ, қандайдир бир жангари шахс, деб ифодалашган. Баъзи Ғарб муаллифлари ҳатто уни ғирт саводсизга чиқаришган. Хуллас, бу мавзуда баҳс-мунозаралар ҳанузгача давом этиб келмоқда.

Хўш, бунинг сабаби нимада? Сабаби, маълумотлар камлигида, айниқса ишончли манбаларга асосланган далилларни топа олмаганликда.

Темур ва темурийлар даври тарихи учун анча батафсил, ҳаққоний ёритилган тарихий асарлар соҳибқирон ҳали ҳаёт чоғидан бошлабоқ ёзилган; бу Низомиддин Шомийнинг «Зафарнома» китобидир. Ундан сўнг, Мирзо Шоҳрух салтанатида яратилган Шарафиддин Али Яздийнинг «Зафарнома»ва Ҳофизи Абрунинг «Зубдат ат-таворих» асарларини ҳам ана шундай мукаммал тарихлардан ҳисобланади ва мазкур манбалар айрим ҳолларда бир-бирини тўлдиради.

Масалан, соҳибқироннинг насл-насаби ҳақида Шарафиддин Али Яздий «Зафарнома»нинг каттагина «Муқаддима» қисмида кенг тўхталиб ўтган бўлса, Ҳофизи Абру ўз асарида, бу мавзуга кейинги давр маълумотларини қўшиш билан бир қаторда, Қорачор нўённинг бошқа фарзандлари тўғрисида ҳам қисқа хабарлар келтиради. Амир Темурнинг ёшлик чоғи ва илм-фанга муносабати мавзуси ҳам Низомиддин Шомий ва Шарафиддин али Яздий асарларига қараганда ҳофизи Абрунинг «Зубдат ат-таворих» асарида бир мунча батафсилроқ ёритилган.

Лекин Ҳофизи Абру асаридаги бу маълумотларга тадқиқотчилар эътибор беришмаган ёки эътибор бергилари келмаган. Ваҳоланки, Ҳофизи Абру маълумотлари ишончли далил ҳисобланади. Сўзимизнинг тасдиғи учун ушбу тарихчи ҳақида икки оғиз сўз.

Шаҳобиддин Абдуллоҳ ибн Лутфуллоҳ ибн Абдурашид ал-Ҳаравий (вафоти 1430) темурийлар давлатининг таниқли олимларидан бўлиб, фанда кўпроқ Ҳофизи абру лақаби билан танилган. Ҳирот шаҳрида туғилиб, яшаб, ижод этган ва «ал-Ҳаравий» ноибаси ҳам шундан. Бу олим, асосан, темурийлар салтанатининг тарихчиси сифатида машҳур бўлиши билан бир қаторда, география, астрономия, геодезия соҳаларидан ҳам яхши хабардор эди; шеърлар ҳам ёзган. Жумладан, Шоҳрух ва унинг ўғилларига бағишлаб ёзган бир мадҳияси Ҳиротдаги бинолардан бирининг кошинига битилган эди. «Матла ас-саъдайн» асарида Абдураззоқ Самарқандий уни: «фасиҳлару мустакалимларнинг энг фасоҳатлиси, насабнома тузувчилару солномачиларнинг энг билимдони, шон-шавкат қоидалари муншийси, фахрли (ишларни) намоён қилувчи, улуғ султонлар ҳамнишини, мағрур хоқонлар улфати эди», — деб ёзади. Бу сўзларда Ҳофизи Абрунинг ҳам билим соҳасидаги иқтидори, ҳам ўз даври ижтимоий-сиёсий ҳаётида тутган ўрни аниқ акс этган.

Ҳофизу Абрунинг дастлабки ҳаёт йиллари ҳақида маълумот йўқ. Амир Темур Ҳиротни эгаллаганида шаҳардаги олимлару фозилларга алоҳида эътибор кўрсатади, Ҳофизи Абруни эса сарой котиби вазифасига тайинлайди. Бундан маълум бўладики, Абру ўша пайтда Ҳирот олимлари ичида анча машҳур бўлган. Ҳофизи Абру ушбу вазифада соҳибқироннинг кўпгина юришларида бирга бўлган, демак бевосита ўша воқеалар шоҳиди ҳисобланади. Амир Темур Озарбойжонда ариқ (Барлос ариғи) қаздириб, сув чиқариб, чўл ерларини обод қилган. Ана шу ариқ ҳофизи Абру ўлчаб, чизиб берган тарҳ, лойиҳа асосида қазилган эди. «Мен бу ишни ҳазрат соҳибқирон фармонига кўра қилдим», — деб ёзади Ҳофизи Абру. Мирзо Шоҳрух салтанатида Ҳофизи Абру Ҳиротда асосий сарой тарихчиси бўлиб қолади ва битта жуғрофиёга оид китоб Ҳофизи Абру қаламига мансубдир.

Ҳофизи Абрунинг асосий тарихий асари «Мажма ат-таворихи султония» деб аталади; тўрт жилддан иборат, форс тилида. Унинг уч жилди ўрта Шарқнинг олдинги даврлар тарихини ва охирги тўртинчи жилди Амир Темур ва Мирзо Шоҳрух салтанати тарихини ўз ичига олади ва унга «Зубдат ат-таворихи Бойсунғурий» деб ном берилган.

Қуйида ушбу асардан Амир Темурнинг илм-фанга муносабати мавзусига оид баъзи лавҳаларни таржима қилиб ўқувчилар эътиборига ҳавола қилдик:

«Ҳазрат соҳибқирон (ҳижрий) 736 ва 25 шаъбонда (милодий 1336 йил 8 апрел) Қуббат ал-Ҳазро Кеш навоҳийсида осмоний бахтли бир соатда туғилди. Ғўдаклик даври ўтиб, ёшликнинг янги ойи сирли уфқдан кўринганда одоб-услуб ўрганиш билан машғул бўлди ва андак муддатда сабақ ўзлаштиришда ўз тенгқур ва тенгдошларидан илгарилаб кетди.

Ақл ёшига етганда илм, адаб, хат ва балоғат (ширинсуханлик) ҳосил қилди. Гоҳ-гоҳ ўқ отиш ва каманд (сиртмоқ) ташлаш билан шуғулланарди; жанг-жадал қуролларидан фойдаланишга қизиқиб, уларни ишлатиш санъатини мукаммал эгаллади. Унда илм салобати билан шижоат қатъийлиги бирлашди. Сўнгра амирликнинг олий мансабини эгаллади ва ундан салтанат тахтига ўтди...

Унинг намунали ишларидан бири ул эрдиким, сайидлар, олимлар, дин пешволари ва солиҳларни иззат-ҳурмат қилишни шарт деб санарди... Уларга яхши ғамхўрлик қилиб катта нафақа, алоҳида маош, яшаши ва саломатлиги учун барча зарур нарсалар ажратиб, назорат қилиб, эътибор қаратиб турарди. Йиғинларда уларни ҳамма иззат-ҳурмат қилиши керак, деб биларди.

Фақирлар ва толиби илмларнинг вақфлардан маошлари ва мадрасаларнинг мартабасига қараб белгиланган аниқ ҳақлари бор эди. Ҳеч қачон, асло вақфлар молига кўз олайтирмас эди; вазирларга, вақфлар молини хазинага йўлатмасинлар, деб буюрган эди.

Илм ва ҳикмат аҳлига ҳамда фан арбобларига бағоят улфат эди. Уларни яхши кутиб олишга ва уларга яқин бўлишга юракдан интиларди. Тарихлар, ҳикоятлар, қиссалар ва ривоятларни эшитмоққа қизиқиш жуда катта эди. Тарихлар ва ансоб илмларида, хусусан, турк, араб, ажам ва уларнинг турли тармоқларини ташкил этган халқлар аҳволи ва турмуш тарзи ҳақида чуқур билимга эга бўлиб, тарих фанида замон билимдони бўлган эди...

Унинг мажлисида илмий масалалар бўйича жуда кўп мунозаралар бўлиб турарди; аниқ-нозик масалаларни қамраб олиб, мулоҳазалари аксари тўғри бўларди. Тиб ва нужум (илмлари)нинг машҳур масалаларидан кўпинча хабардор эди.

Яхши хулқ-атвори шу даражада эдики, унинг мақтовга сазовор юриш-туриши одоб фазилатларининг энг тоза бошланиши бўлди ва одатлар латифаларининг сардафтарига айланди. Яъни, хос ва махсус мажлисларда шунчалик кўп лутф ва таъвозеъ кўрсатар эдики, ўта сертакаллуфлигидан молик (шоҳ) билан мамлўк (қул)ни зоҳиран фарқлаб бўлмасди. Шунчалик давлат ва қудрат бўлишига қарамай, унинг муборак қош-қовоғида жаҳондорлик худбинлиги белгилари пайдо бўлмас эди.

Кундузи подшоҳлик тахтида шундай буйруқ берардики, ҳузурига Рум қайсари ва Чин хоқони кирган тақдирда ҳам қўрқув ва сиёсат босиб, унинг мулозимлари қаторида хазонрез шамолдан(силкиниб турган) тол каби титраб турар эдилар...

Ва яна, жаҳонни забт этмоқ узангасига оёқ қўйган кундан бошлаб, улуғлар ва ҳакамлардан кимки ақл-идрок ва даҳо бобида танилган, азалий саодат қўллаган, хизмат қилмоқ эҳромини боғлаб, оёқни ихлос ҳудудига қўйган, қўлни итоат чилвирига қаттиқ ўраб олган, давлатнинг мустаҳкам арқонига тирмашган, юзини амирликнинг ҳомийси саналмиш жаноб (олийлари)нинг розилигини олишга қаратган бўлса, у (албатта) иқбол топди; яъни унинг хизматини садоқатлилик белгиси деб ҳиммат ила баҳолади...».

Ҳофизи Абру келтирган мазкур маълумотлардан, Амир Темур шахсан ўзи чуқур, кенг билим эгаси бўлиши билан бир қаторда, умуман, илмга, илм аҳлига ҳурмат, меҳр-муҳаббат, ғамхўрлик каби улуғ хислатлар унинг бутун вужудини қамраб олганлиги маълум бўлади. Амир Темурнинг илм-фанга катта эътибори чуқур тарихий асос — Кеш (Шаҳрисабз) диёрининг қадимдан илм маскани бўлганлиги билан ҳам боғлиқ. Бошқача қилиб айтганда, соҳибқироннинг ёшликдан илм фазилатига эга бўлиши учун зарур илмий муҳит ҳам бўлган. Дарвоқе, Кеш (Шаҳрисабз)нинг қадимдан зиё аҳлининг маскани бўлганлиги ҳақида Шарафиддин Али Яздий «Зафарнома»да аниқ маълумотлар берган. У, жумладан, шундай ёзади:

«Баъзи тарих китобларида битилмишдурким, Кеш шаҳри ўтган замонларда ислом олимлари йиғилган жой бўлган экан. Таниқли муҳаддислардан учта машҳур имом ул диёрда яшаганлар: Абу Муҳаммад Абдуллоҳ ибн Ҳамид ибн Наср ал-Кеший, Абдуллоҳ ибн Абдураҳмон ад-Дарамий ас-Самарқандий, Абу Абдуллоҳ Муҳамад ибн Исмоил ал-Бухорий, — уларни худо раҳмат қилсин ва жойлари жаннатда бўлсин. Ўша пайтларда илм аҳли яхши фазилатлар нурларидан фойдаланиш учун турли томондан ул кўркам шаҳарга ошиқар экан. Ушалар жумласидан: Абул Ҳусайн Муслим ибн Ҳажжож ал-Қайширий ан-Нишобурий ул ерга келиб Абдуллоҳ ибн Ҳамид ал-Кешийдан билим ўрганган; ва яна ул ерда жуда кўп имомлар ва фозил кишилар ҳам бўлганлар ва ҳаммалари учун дарс ва ақида мажлиси тузилган. Шу жиҳатдан Кеш шаҳри «Қуббат ал-илм ва-л-адаб» деган лақаб олган».

Хулоса қилиб айтганда, Амир Темурнинг етук билим соҳиби эканлиги ҳақида ёзма манбаларда етарлича асосли далиллар бор.

Омонулло БЎРИЕВ,
тарих фанлари номзоди

Мухтор ХУДОЙҚУЛОВ

СОҲИБҚИРОН КЕЛАДИ

Тингланг, жаранг урон келади,
Асрлардан сурон келади,
Жилов силтаб, ғолиб, наъравор
Амир Темур султон келади,
У соҳиби Турон келади.

*

Адолатдур тутган шиори,
Музаффарлик азму қарори,
Букилмагай номусу ори,
Евлар учун бўрон келади,
Буюк марду майдон келади.

*

Обод бўлсин юртим, элим деб,
Янграб турсин туркий тилим деб,
Нури ҳаққа тўлсин дилим деб,
Қўлда тутиб қуръон келади.
Ахлоқ учун посбон келади.

*

Бормисан эй, ҳур авлод, дейди,
Қилмоқдасан мени ёд, дейди.
Топмоқдасан саодат дейди,
Дилда буюк армон келади,
Бўлайми деб дармон келади.

*

Темур руҳи қўлласин, омин,
Саодатга йўлласин, омин,
Турон замин гулласин, омин,
Истиқболли аён келади,
Хўп ажойиб замон келади.

*

У фарзанди Турон келади,
Улуғ соҳибқирон келади.

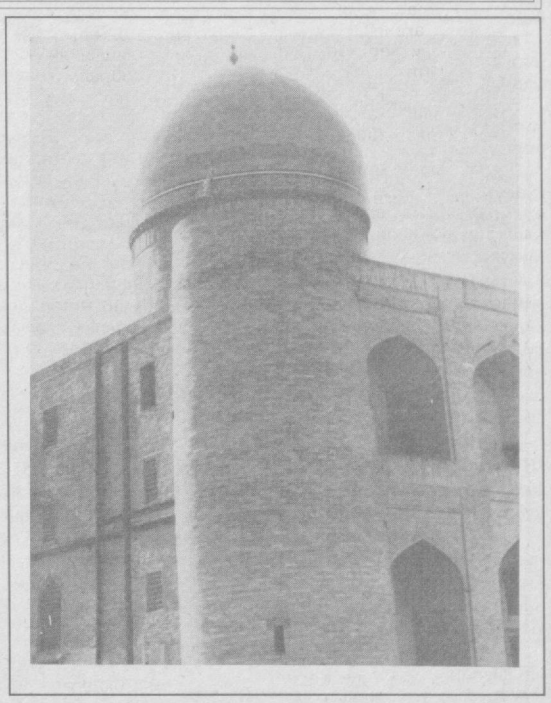

Баҳсга чорлаган китоблар

Миллий рўмон қандай бўлади?

РЕДАКЦИЯДАН:

Андижонда бир рўмон чиқибди. Дўстларимиз бизга тақдим этганларидан сўнг уни ўқишга муяссар бўлдик. Илгари ҳеч вилоятларда рўмон босилганлигини эшитмаган эдик. Эсимизда бор, бир катта ёзувчининг янги рўмонидан парчалар матбуотда чиққанда бошқа бир катта ёзувчилар нега бу рўмон Ёзувчилар уюшмасида муҳокама қилинмасдан чиқиб кетди, деб хафа бўлишган эди. Қизиқ замонлар экан-да! Ёзувчи йирикроқ асар ёзса уни то бир неча ўн киши бўлиб ўқиб муҳокама қилмагунча, нашриёт ва матбуот юзини кўриши гўё мумкин эмасди. Соф ижодий ишлар шундай коллектив бўлиб ҳал қилинарди. Ҳамма шундай ўзига хос назоратга ўрганиб кетган эди. Ҳеч ким ие, нега ёзувчи асар ёзса, уни бошқалар муҳокама қилиши, турли ўз бўйига ўлчанган маслаҳатлар бериши керак экан? Ахир бу ёзувчига ишончсизлик ва умуман ижод эркинлигига зид-ку. Ҳар бир ёзувчи ўз асарининг бадиий даражасига ўзи жавоб берсин, демак эди. Ҳамма нарсалар коллективлаштирилган жамиятда ижодий ишлар ҳам коллективлаштирилган эди. Асарнинг тақдирини ёзувчи эмас, ношир, муҳаррир, тақризчи эмас, муҳокама ҳал этарди. Мана, замонлар, тузумлар ўз табиий оқимига кириб ёзувчи ўз ижод маҳсулотига ўзи жавоб берадиган бўлди. Ҳеч ким уни назорат қилмайди. Кам-кўстлар коллектив бўлиб «ҳашар» йўли билан тузатилмайди. Асар ноширга маъқул тушса, чиқаради, бўлмаса, қайтариб беради. Вилоятларда ҳам шу ижодий эркинлик маданий муҳитга баракали таъсир кўрсатмоқда. Мана, илк рўмонлар ёзилиб, вилоятларнинг ўзида босиб чиқарилмоқда. Бундан фақат қувониш мумкин. Олимжон Холдорнинг рўмонига келсак, унда мустабид замон воқеалари кескин ёритилади. Муаллиф шафқатсиз ҳақиқатларни очади. Шулар билан бирга рўмон яратишнинг синашта йўлларидан боради. Эркин баён йўлини танлайди. Қонуниятларни инкор этиш бадииятга ҳам жиддий таъсир кўрсатади. Бу ҳақда бугунги чиқиш муаллифлари қизиқарли мулоҳазаларни билдирадилар.

Бисмиллоҳир раҳмонир раҳим! «Одамлар орасида шундай кимсалар ҳам борки, — дейилади Қуръони мажидда, — ўзлари мўъмин (иймонли) бўлмаганлари ҳолда «Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирдик» дейдилар. Улар Аллоҳни ва иймонли кишиларни алдамоқчи бўладилар ва ўзлари сезмаган ҳолда фақат ўзларинигина алдайдилар. Уларнинг дилларида мараз бор эди, бас, Аллоҳ маразларни янада зиёда қилди. Улар учун қилган ёлғонли (халқни алдаганлари) сабаб аламли азоб бордир». («Бақара» сураси, 8-9 оятлар).

Азиз ватанимиз истиқлолга эришгунига қадар, халқимиз тилейи окармаган узоқ «кеча»ларда (Чўлпон) ҳар хил ёлғонлар, қаллобликлар билан турли имонсиз кимсалар жабр-зулмни ҳаддан ошириб, эл севган яхши одамларни қадрсиз, хор ва забун қилдилар.

Олимжон Холдорнинг «Андижонлик-саранжомлик» бадиа-рўманида ана шундай элпаҳвар, яхши одамлардан бири, ишбилармон, ғайратли, ташаббускор, энг муҳими, адолатли туман раҳбари Маърифжон Имомовнинг фожиявий қисмати қаламга олинади. Асар тўқимасининг шоҳидизини Маърифжон каби одил инсонларнинг халқ орасида обрўйи ошиб бораётганига зардаси қайнаган вилоят компартияси биринчи котиби Мамасаидов ўртасидаги кескин ҳаётий тўқнашувлар ташкил этади. Шоир ва моҳир журналист Олимжон Холдорнинг бадиий насрдаги истеъдоди қанақалигини кейинроқ таҳлил қиламиз. Лекин, адолат, инсоф билан айтганда, бу рўмонида муаллиф истиқлол арафасидаги ва ундан аввалги даврларда собиқ совет жамияти ташқаридан ялтироқ эса-да, ичидан чириб бораётганини ва ўша пайт вилоят раҳбарларининг бу қадар разиллашиб, одамийлик қиёфасини йўқотганлигини, иймонсиз, диёнатсиз одамларнинг ошиғи олчи бўлиб, соф виждонли, истеъдодли одамлар оёқ ости қилингани, адолат ва ҳақиқат шу қадар топталганини истиқлол берган ижод эркинлигидан самарали фойдаланган ҳолда жуда катта журъат билан кўрсатган.

Муаллиф халқни оёқ ости қилувчи, қиш яқинлашса ҳам халқни пахта теримидан қайтармаган, золим вилоят раҳбари ҳақида халқ нимани ўйласа, шуни ошкора ёзган:

— Дағдағасини қаранг, «ҳорманглар, аҳволларинг қандай, қийналмаяпсизларми, нима ёрдам керак?» — дейиш ўрнига пўписа қиладди. Нима, биз унга қулмидик? Шу ҳам раҳбар бўлдими?

— Э, биродари азиз, кунимиз шундайларга қолгач, иложимиз қанча, ота-онасининг тайини йўқ, давлат уйларида тарбия топган давлат болаларида одоб нима қилсин?

Бу гапларга муаллифнинг изоҳи ҳам ҳаққоний:

«Бу икки суҳбатдош обком котибининг ортидан иғво тошини отаётгани йўқ. Ҳақ гапни айтишаяпти. Бу замонда ҳақ гап учун бошга ғурбатлар, ситамлар ёғилиши табиий».

Муаллиф бу ҳақиқатни шунчаки бегона шахслар номидан айтиб қўя қолмаган. Асар давомида бош қаҳрамон, кичик мансабдор Маърифжон Имомовнинг бошига тушган ғам-ташвиш ва кулфатларнинг илдизлари очиб борилади. Биз бу ерда фақат «кичик мансабдор» сўзини бежиз ишлатмадик. Истиқлолга бўлган шўролар тузумида жамият раҳбарлари шундай темир қоида, интизом ўрнатган эдиларки, шу қатъий қоидага кўра, ўз миллати, халқининг манфаатларини ўйлайдиганлар эмас, балки марказга содиқ одамларгина катта мансабларга кўтариларди. Халқни алдаш учун катта бошлиқлар «сизлар Россия учун эмас, умумий Ватанимиз — Совет Иттифоқи учун фидокорона ишланг» деб тушунтирар эдилар. Тўғри, бу гапда жон бор эди: Узоқ Шарқдан Ғарбий Германия чегараларигача бепоён ҳудудларда яшовчи миллионлаб истеъдодли ва истеъдодсиз одамлар ана шу умумий Ватан қудратини ошириш учун фидокорона ишлар эдилар. Ана шу бепоён империядаги энг қобилиятли одамлар меҳнати билан Совет Иттифоқи илм-фан, маданият, санъат, ҳарбий санъат соҳасида қудратли давлатга айланган. Бунинг катта ижобий самаралари ҳам бор эди, албатта.

Аммо юқорида айтилган қонун-қоидага кўра, миллатим, халқим деб куйинадиган истеъдодли одамлар кичик мансабдан юқорирокқа ўтиши мумкин эмас эди. Бундай соф виждонли, халқпарвар одамларнинг ўсмаслиги учун барча чора-тадбирлар усталик билан кўрилар солинар эди. Олимжон Холдорнинг рўманида мана шу жараён анча муфассал тасвирланган. Асакалик мард йигит Маърифжон Имомовга берилган баланд мавқе райкомнинг биринчи котиблиги эди. Аммо ўша пайтларда пахтакор деҳқонга Тошкентдан ҳам, Москвадан ҳам эринмай келиб, «маслаҳат бериб», «ақл» ўргатиб, дўқ-пўписа қилиб кетар эдилар. Тинч ишлашга йўл бермас эдилар. Юқорининг топшириғини ғинг демай бажарадиган итоатгўй қул-манқурт бўлсин, ақлини ишлатмасин, деб далаларга заҳарли кимёвий ўғитлар сепилар, бу заҳарлар деҳқонларнинг етти пуштини куйдиришга мўлжалланган эди. Олимжон Холдор рўманида Москвадан келиб мўмай пул эвазига далаларга заҳар сепиб кетадиган иккита шовинист сиймоси яхши очиб берилган. Бу икки учувчи маҳаллий халқдан нафратланади. Бир ҳонадон эгалари уларга бир коса қатиқ топиб бермаганликлари учун бутун қишлоққа заҳар сепиб юборишади. Бу огудан ўлган одамнинг касаллик тарихига ҳақ гапни ёзган врачлар обком томондан таъқиб қилиниб, ҳужжатлар сохталаштирилади.

Бу етмагандек марказдан режалаштирилган катта фалокатлар юз беради. Пахтакор хўжаликларнинг раҳбарлари, заводларга топширилаётган хосил кўрсаткичларини ошириб, кўшиб ёзишда, йўқ ҳосил учун пул олиш-беришга мажбур этилади. Орқасидан бу кирдикорлар фош этилиб, «пахта иши» номи билан Гдлян ва Иванов бошлиқ «жаллодлар» юборилиб, энг яхши пахта усталари ҳибса олиниб, ифво-туҳматлар билан озодликдан маҳрум этилади. Рўманда Ватанимизнинг яқин тарихидаги мана шу каби фожиавий-воқеалар, собиқ республика пахта саноати вазири Ваҳобжон Усмонов тақдири орқали яхши очиб берилади. Асарда Ваҳобжон Усмонов мард, довюрак, саботматонатли, иймони бутун инсон сифатида кўрсатилган. У қизил империя малайларига ота-онаси, Ватани тайинсиз, ҳаромилар эканини очиқ-ойдин айтади. Ўша вақт газеталарида халқпарвар ўзбек вазирига оғир жиноятлар қўйилиб, отишга ҳукм қилингани, ҳукм ижро этилгани ёзилган эди. Яхши одамларнинг тахминича газеталарда ёзилса ҳам, аслида Ваҳобжон Усмонов отилмаган, деган фикр бор. «Илоҳо, бу гап тўғри чиқсин, — дейди ёзувчи. — Андижоннинг асл йигити Ваҳобжон отилмаган бўлсин. Менинг ушбу аламли мисраларимни ўз кўзи билан ўқиганини эшитсам ёки ўзим кўрсам, муродга етган бўлардим. Шунда хурсандчиликдан ўлсам ҳам, тақдирдан рози бўлардим».

Асарда Абдуфаттоҳ Солиев, боғбон Сиддиқ ота тасвирлари учун чизгилар ҳам қизиқарли.

Шоир ва адиб Олимжон Холдор асарининг «Мерос», «Етимхона», «Тўйдан кейинги учинчи кеча», «Кўз ёшлари булоқ эмас», «Қизлик номусинг қани?», «Мирқомилбойнинг невараси Миразим ҳикояси», «Заҳарланганлар айбдори» каби бобларда ҳам жиддий ижтимоий-ахлоқий муаммолар кўтарилади.

Собиқ милитсия капитани Лермон Салоҳиддинович илгари ҳалол ишлагани, пора олмагани учун ишдан ҳайдалган, партиядан ўчирилган. Ичишга берилиб, ишсиз юрган. Мардикор бозорида ишлаб юрганида бир яхши одам учраб, уни яна милитсия ишига олиб, жуда оғир ишларни ишониб топширган. Шундай қилиб, бу мард одам жуда хавфли, уюшган жиноятчилар гуруҳини фош этишга муваффақ бўлиб, яна ишда кўтарила бошлайди. Бу адабий тасвирлардан чиқадиган хулоса — агар юқорида адолатли, халқпарвар раҳбар ўтирса, кичик мансабдаги яхши одамлар ҳам кўтарилиши мумкин экан. Ҳазрат Навоий «Маҳбубул-қулуб»да айтганидек, юртнинг катталари (подшоҳ, вазирлар) қандай бўлса, фуқароси ҳам шунга яраша бўлур, яъни: «Шоҳга адолат шиор, улуси шиорида ҳам адолатдин осор, агар шоҳга зулм пеша, элида ҳам зулмдин андеша (қўрқув). Агар ул исломойин, халқ шиори ҳам ислом билан дин».

Рўманнинг дин ва ахлоқ масалаларидан баҳс этувчи «Икром кори дейдики...» бобини асарнинг энг сермазмун саҳифаларидан дейиш мумкин. Донишманд Икром кори ака айтган устоз-шогирдлар ҳақидаги раёвят ва ҳикматлар ёш авлод ва ёши улуғлар учун ҳам баҳор ёмғиридай баракотлидир. Муаллиф бу фикрини далиллаш учун ажойиб ўзбек генералидан бошқа яна вилоят фахри бўлган Андижон тўқимачилик комбинатининг бош директори Абдуғаффор Аҳмадалиев, Маърифқонднинг укаси, истеъдодли юрист Одилжон Имомовнинг жасоратли меҳнатларини тасвирлайди.

Шоир Олимжон Холдор асарининг шунча фазилатларини айтганимиздан кейин, энди баъзи дўстона мулоҳазаларимизни ҳам билдирсак, хафа бўлмаса керак. Аввало бу асар муаллиф айтмоқчи, «Оврўпо рўманчилигини четлаб ўтиб, ўз миллий рўмончилигимиз йўлларидан бориш»нинг намунаси эмас. Миллий рўманнинг яхши намуналарини Чўлпон («Кеча ва кундуз»), Абдулла Қодирий («Ўткан кунлар», «Мехробдан чаён»), Ойбек («Навоий», «Қутлуғ қон»), Абдулла Қаҳҳор («Сароб»), Одил Ёқубов («Улуғбек хазинаси»), Пиримқул Қодиров («Юлдузли тунлар», «Хумоюн ва Акбар»), Ўктам Усмонов («Гирдоб»), Тоғай Мурод («От қишнаган оқшом», «Отамдан қолган далалар») ва бошқа адибларимиз яратиб қўйганлар. Ижтимоий-публитсистик, модерн-онг оқими, ёки газета рўмонининг ҳам яхши турини аввалроқ Аскад Муҳтор («Чинор»), Мурод Муҳаммад Дўст («Лолазор») ва бошқалар бунёд этганлар. Сўзбошида шундай оҳанг борки, гўё мутлақо янги рўмон яратилмоқчи. Бу рўмон олдида бошқаларнинг, хусусан, тарих ҳақида ёзганлари «қатиқ бозоридаги гаплар» бўлиб қолади. Дарвоқе, «қатиқ бозори» деган гап менга ёшлигимдаги ажойиб лаҳзаларни эслатди. Андижон узум бозорида мактабдан бўш вақтларида қизлар ва ўсмирлар қатиқ сотиб ўтиришарди. Қатиқлари ширин, ҳозиргидай ёғи олинмаган эди. Шу қатиқ бозорида бир қиз синфдошим ҳам бор эди. У оқила, камтарин қиз бўлиб, мен унга гапиришдан ҳайиқардим. Гапирсам, эсим камлиги билиниб қолади, деб ўйлардим. Гап шундаки, қатиқ бозоридаги мана шу қизалоқ Олимжон ака рўмонида йўл қўйилгандек, аббосийлар саркардаси Абу Муслим билан ундан анча аввал Ўрта Осиёга ҳақ дин-исломни келтирган Қутайба ибн Муслимни аралаштириб юборибди эди. Рост муаллиф мутахассис тарихчи эмас, бу хато узрли. Қутайба фаолияти, унинг Андижон вилоятида (ҳозирги Жалолқудуқ туманида) ўлдирилгани тўғри ёзилган. Аммо, бу саркарда Абу Тоҳир Тарсусий қаламига мансуб деб ҳисобланувчи халқ рўмони (ёки халқ қиссаси) қаҳрамони Абу Муслим Хуросоний эмас. Шунинг учун дўстим камтарроқ бўлаверинг. Тарихчиларга ўргатиб қўяман деб мактанманг.

Яна бир дўстона мулоҳаза. Юзга очиқ айтган яхши. Рўманнингизнинг 77-саҳифасида номини сал ўзгартириб бўлса ҳам, андижонлик бир истеъдодли шоир ва атоқли олимга тош отгансиз. Рўман ичига фелетон қўшиб, янгилик қилмоқчисиз. Ҳар қандай истеъдодли одамда ҳам изласангиз, камчилик топилади. Эҳтимол, сиз айтган шоир халқ академиги, мириқкор боғбон Сиддиқ ота ҳақида ёзганида янглишгандир. Аммо, бунинг учун ўзингиз қоралаб ёзган 37-нчи йил усулида қақшатғич ҳақорат ва айбномалар айтиш ярашармикин? Сизга ёқмаган ва сизни ёқтирмаган одамларнинг обрўйини тўкиш ҳадиси шарифда қораланган.

Олимжон ака, бу ожизликдан қутилишингизни тилайман!

Биз Тошкентдаги юртдошларингиз, Андижонда ижод қилувчи Фатҳиддин Абдуллаев, Сайфиддин Жалил, Камчибек Кенжа, Тўлан Низом, Исмоил Тўлак, Фарид Усмон ва бошқа шоир, адиб, олимларнинг яхши асарлари чиқса қувонамиз, меҳр билан тилга оламиз, маъбодо саёзроқ бўлса дўстона фикримизни айтамиз. Ҳадиса шарифда айтилганидек, дўшманлашув оғир гуноҳдир. Буни ҳазрат Навоий ҳам неча бор уқдирган.

Ушбу лавҳа-рўманингизда биз сезган янгилик шуки, ундаги бадиий камчилик ўрнини дадиллик ва журъат билан айтилган ошкора ҳақиқатлар, ўша давр коммунистик жамиятини ичдан емирган, ҳал этилиши жуда мушкул муаммоларнинг илдизларини очишга интилишингиз ва ҳоказо. Бу ҳолларда бунга эришганингиз савоби босиб кетади. Асар сарлавҳаси ҳам бадиий эмас, жўн бўлиб қолган. «Андижонлик-саранжомлик» — бу ички боблардан бирига қўйилса ярашарди. Чунки асарингизда кўтарилган маънавий-ахлоқий, ижтимоий муаммолар фақат андижонликлар учун эмас, бутун халқимиз тақдири ва келажаги учун аҳамиятлидир.

Маҳкам МАҲМУД

ВАЪДА ВА АМАЛ

ҚОНУНИЯТ БОРМИ?

Ҳурматли Олимжон ака!

«Андижонлик-саранжомлик» деган рўманингиз чиқибди. Анча йирик ҳажмдаги бу асар 1994 йилда Жалолобод шаҳрида нашр этилибди. Замонлар ажойиб тарзда ўзгариб, ишлар тараққиёт этаётганлигини шундан ҳам билса бўлади. Ўтган ўн йилларда қачон вилоятларда рўманлар нашр этилган эди? Бу воқеанинг ўзиёқ одамни хурсанд қилади. Рўманни ўқиб чиққан киши унга бефарқ қаролмайди. Сизнинг мулоҳазаларингиз ўзига хос бўлгани каби фикрлаш йўсинингиз ҳам ажабтовур. Илгари биз бунчалар ўзини эркин қўйиб фикрлаш — рўман микёсида фикрлашга рости дуч келмаган эдик. Эркин бадиий фикрлашга нима етсин! Биз буни қанча орзу қилганмиз. Эҳтимол, эндиги адабиётимиз шундай эркин, бағрини очиб фикрлайдиган адабиёт бўлади. Лекин бу ерда бир «лекин» бор. Эркин фикр — тизгинсиз, бевош фикрлашга айланиб кетмаслиги қанчалар муҳим!

Шуни ҳис қилиб бўлса керак, асар дебочасидаёқ «Рўманчилигимиз ҳақида ҳам рўй-рост гапларни айтмоқ даври келди», деб ёзгансиз. Шўро адабиётида рўманларида миллий қаҳрамон яратилдими, деган савол қўясиз. Етакчи образлар миллийликдан узоқ эди, улар «ҳоким халқ вакиллари соясида қолиб кетди», дейсиз. Сўнг «Энди миллий рўманчилигимизда ўз ҳақ-ҳуқуқига эга бўлган ўзбек халқи қаҳрамонларини ёритишнинг пайти келди», деган фикрларни ўртага ташлайсиз. Биз бу фикрингизга қўшиламиз. Бу борада таҳлилий баҳслар олиб бориш фойдали бўлади деб ўйлаймиз.

Ният яхши. Сиз миллий рўманчиликда янги саҳифа очмоқчи бўласиз. Сиз ҳаётни ҳаққоний акс эттиришни орзу қиласиз ва бу асарингизда шунга интиласиз. Асар маълум бир воқеа асосида ривожлана бормайди. Унда санъаткарона бутунлик йўқ. Воқеалар бир-бирлари билан мантиқан боғланмаган. Ўзингиз эшитган, кўрган ҳаёт воқеаларини журналист қалами билан тизгинсиз. Албатта ўзингиз ҳам буни сезасиздада, услубда фолклор, мумтоз адабиётда кенг қўлланилган наср анъаналаридан фойдаландим, деб қўясиз. Лекин анъаналарга мурожаат қилиш бадиий баёндаги пала-партишликни оқлармикан?

Рўманда тарихий воқеалар, фактлар, шунингдек ривоятлар ҳам келтирилганки, бундан муддао ҳаёт воқеаларини бадиий далиллаш, улар ўртасида мантиқий боғлиқликни вужудга келтиришдир. Бу жаҳон адабиётида синалган усул. Унинг гўзал намуналари Ч. Айтматов асарларида яратилган. Сиз бу борада шундай ёзасиз: «Менинг мақсадим ушбу асарда Орвўпо рўманчилигини четлаб ўтиб, ўз миллий рўманчилигимиз йўлларидан боришдир. Яна бир гап: бу китоб илмий манба ёки тарихий ҳужжатлар асосидаги асар эмас, энг аввало бу бадиий асардир. Шу боис рўманга ана шу нуқтаи назардан ёндашмоқни қайта-қайта тавалло қиламан». Яна қайтараман. Бу сўзлар юқоридагича камчиликларни оқлолмайди.

Сиз миллий рўманчилик атамасини ҳам ўзингизча тушунасиз. Бизда миллий рўманчилик маърифатчилик давридан шаклана бошлади. Унинг гўзал намуналари эса Шўро даврида яратилди. Миллий рўманнинг барча эътироф этган илк намунаси «Ўтган кунлар» бўлди. Сиз урғу бераётган даврда ҳали рўман жанр сифатида шаклланмаган эди. Эътиборингизни тортган «Қобуснома», «Баҳром ва Гуландом», «Зафарнома», «Бобурнома» каби насрий асарлар Шарқ адабиётининг «нома» деб аталмиш жанрининг турли шаҳобчаларидир. Бадиий насрга, хусусан, рўманга хос айрим қирраларнинг юқоридаги асарларда учраши уларни «миллий рўман» деб аташ имконини бермайди.

Ҳар бир халқнинг маданияти, тарихи ва адабиётини бошқа халқлар маданияти, адабиётидан айрича тасаввур этиб бўлмайди, уларнинг алоқалари, бир-бирига кўмаги самимийдир. Ҳаётнинг бошқа қонуниятлари каби бу ҳам сиз ва бизнинг шахсий истакларимиз доирасидан ташқарида бўлиб, маъно уфқлари кенгдир.

Истиқлол ҳар бир нарсани ўз номи билан аташ, ўтмишу келажакка ҳурмат билан қараш туйғуларини кучайтирди.

Ўтмишга танқидий қараш унга маломат тошларини отиш дегани эмас. Сиз эса рўманда кўпроқ маломатга ўрин ва уруғ берасиз. Аллоҳнинг «Бисмиллоҳир роҳманир роҳим» каломи билан бошланган асар ғараз билан эмас, ҳолислик билан суғорилса, бундан эътиқодли ўқувчи ҳам қаноат ҳосил этади. Нохолислик ҳеч кимга маънавий рух бағишламайди.

Гапни чўзмай-да, асарингиздаги куйидаги парчаларни ўқиганда дейлик

АЙЛАНАЙИНЛАР, ДАРДЛАРИНГНИ ОЛАЙИНЛАР

Юртчилик юмушлари билан 1994 йилнинг қишбошида бир ой Ғиждувонда бўлганман. Ҳар куни Ғиждувоннинг олис-яқин клублари, мактаблари, чойхоналари, маҳаллалари, корхоналари, жамоа хўжаликларида заҳматкаш муаллимлар, деҳқон аёллар, умри меҳнат-машаққатда пишган далачилар, врачлар, Зафаробод ишчилари билан учрашганман. Уларнинг турмуши ва ҳаёт лавҳаларига шерик бўлганман. Содда, осуда хонадонларда туз-насиба тотганман.

Ўшанда менга Ғиждувоннинг энг яхши дорихоначиси, энг яхши нотиғи ва энг яхши зиёлиларидан бири Муҳаммаджон Хўжаев ҳар ерда ҳамроҳлик қилган. Эринмай мен билан олис, овлоқ чўлларга, қишлоқларга борган. Йўл-йўлакай турли байту ғазаллар ўқиб чўл кадарини енгиллатган.

Ўшанда мен ўзимни Ғиждувоннинг улуғ пирлари ва Улуғбек Мирзо қурган мадраса олдида гўдак ҳис қилганман.

Улуғбек Мирзонинг қадами етган қадим чорси масжид ичида ўз хаёлларимга толиб, вирди забон қилиб ўтирганман.

Домла билан ҳар эрталаб учрашганда сўзлар борасида баҳс этардик. Сўзлар одамлар каби бўлади дердик. «Гўдак» сўзининг асл маъноси нима экан деб, домла Муҳаммаджон Хўжаев билан тортишардик.

Сўзлар одамлар каби яшайди, шукуҳланади, яшаради, қарийди ва ёхуд замонага кераги бўлмаганда ва одамларнинг эсларидан чиққанда, аразлаб Пири Ғиждувонийнинг суви малҳам қудуғи тубларига тушиб кетади. Сўнг, кўринг, кимнинг ташлаган челагига чиқади, деб ўйлардик.

Ғиждувоннинг юзлари тиниқ, дорихоначи қизлари ўз қўллари билан тайёрлаган сучук сувдан ичиб чанқоғимни ва шўртак сувларнинг аламини босганман.

Ўшанда Бахшанда Болтаеванинг қандай ишлашини кўрганман. Бахшанда Болтаева Ғиждувоннинг энг фаол, энг элга таниқли, энг ҳурматли аёлларидан, журналистикага қизиқади ва газета ҳам чиқаради.

Унинг иш жойидан эрталабдан то кечгача қизлар, аёллар аримайди.

Улар Ғиждувоннинг узоқ-яқин ерларидан Бахшандани излаб келишади.

— Айланайлар, айланайлар, айланайлар... ҳой, дардларингизни олайлар... келинг, бир бошдан гаплашайлик...

Бахшанданинг хонасидан ҳамиша шу каби ўктам, танти, мардона сўзлар дам-бадам эшитилиб туради.

Эҳтиёжманд, турли ташвиш-юмуш билан келган аёллар унинг қошидан худди ташвишлари ариган, қайғулари юмшагандай бўлиб, чеҳралари ёришиб чиқишади.

Дардларига дармон топишади.

Бахшанда ўз исмига яраша иш қилади. Ўзи каби аёлларнинг дардларига жонини нисор этади.

Унинг эскириб кетган, тўкилиб қолай деб турган машинаси Ғиждувоннинг қайси чўлларида бўлмаган, қайси йўлларини ўтмаган. Лекин ҳеч қачон йўлларда қолиб кетмаган. Меҳрибон, одоб-икромли уста шофер қўлини сезадими, эгасини хит қилмай машина ҳам доим ҳаракатда.

Одамлар ҳам парвариш, парастиш истайдилар. Парваришли одамнинг иши ҳам доим саранжом-саришта, сифат-сурукда, ўзига ҳам, элга ҳам нафи тегади. Бахшанда эл эҳтиёжини қалбдан туяди. Қалбдан ёндошади. Шу элимизнинг Бахшанда каби ўктам аёллари доим бор бўлсин. Умр саналарингиз кутлуғ бўлсин, Бахшандахон!

Иброҳим УСМОНОВ

ЎЗИНГГА ЭРКА БЎЛСАМ...

Самандардек бу дил ёнгани яхши,
Азобу дардларга қонгани яхши,
Гоҳи ишққа қурбон, қулу девона,
Гоҳи эса мағрур тонгани яхши.

Ишқ— қуёш, ишқ— олов, ишқ— ҳаёт,
ишқ — нур,
Уни англамоққа етарму умр,
Қийноқлар қийнаса, Аллоҳ де, Аллоҳ!
Покланиб, осий ҳам ҳурга айланур.

***

Ёлғиз эрка бўлсам ўзингга дейман,
Тонгдай сингиб кетсам
кўзингга дейман,
Унутиб қўйсаму бандалигимни,
Қуёшдай тўкилсам изингга дейман.

Қара, сен бор жоним, олам меники,
Оппоқ қоғоз, қулдай қалам меники,
Тухфа тутдинг ҳеч ким ҳадя этмаган,
Қувонч, армон, ишқ ва алам меники.

***

Боғланиб, боғланиб,
Чирмашиб кетдим
Нигоҳларингга.
Бу кўнгил ёнди-ей
Туташиб, туташиб
Ўт оҳларингга.
Ҳар гал куяр чоғим
Аллоҳ дедим, оҳ!
Эй ёр, ёлғиз мен шерик
Савобу гуноҳларингга.
Илтижо қиламан, муҳаббат,
Ўзинг ол мени паноҳларингга,
Дучор эт дўзаху жаннатдай
Азобу ардоқларингга.
Бу ишқ — мўъжизами,
Ё Аллоҳ карами,
Ажабо, кўнгли маликалар ҳам,
Зарра ишқ учун
Бошини қўяди оёқларингга.

Матлуба ДЕҲҚОН қизи
Фарғона

«МЎЪЖИЗА»НИНГ ТОМОШАСИ

Шаҳримиздаги 115-ўрта мактабда 29 феврал куни ўтказилган «Очиқ дарс» деб номланган спектакл премераси катта байрамга айланиб кетди. Бу ерга йиғилганлар орасида Аброр Ҳидоятов номидаги драма театрининг бир гуруҳ актёрлари, телевидение ва матбуот ходимларининг борлиги кечага файз киритди. Спектаклнинг номини эшитиб, шунчалик бир очиқ дарс сифатида қабул қилишга шошилади киши. Аслида эса унинг умумий мазмуни ва «Мўъжиза» номли мактаб драма тўгараги аъзоларининг маҳорат билан ўйнаган роллари томошабинда ўзгача кайфият уйғотади. Спектаклга ҳам муаллифлик ва ҳам режиссёрлик қилган тўгарак раҳбари Фарҳод Файзиев болалар саҳнасига олиб чиққан ҳақиқат мавзуси ўзига хос тарзда талқин қилинган. Ўқувчилар Юлдуз Умарова, Шуҳрат Айдусов ва Суҳроб Файзиевнинг маромига етказиб ўйнаган роллари тўпланганларни тўлқинлантириб юборди.

Томоша сўнгида сўзга чиққан мактаб директори Н.Муҳиддинов, А.Ҳидоятов номидаги драма театри актрисаси М.Усмонова драма тўгараги аъзоларини ютуқ билан табриклашди. Шунингдек, тўгаракдаги иқтидорли болаларга алоҳида эътибор бериш кераклигини таъкидлашди.

— Болалар билан ишлаш мушкул, лекин унинг ўзига яраша гашти бор, — дейди биз билан суҳбатда тўгарак раҳбари Фарҳод Файзиев, — менинг ниятим — болалар қалбида уйғонган театр санъатига бўлган муҳаббат ва қизиқиш ҳеч қачон сўнмасин.

Ойбек ТИЛЛАЕВ

ИСТИҚЛОЛНИ КУЙЛАЙМИЗ

Куни кеча Тошкент Автомобил йўллари институтида Ўзбекистон мустақиллигининг 5 йиллигига бағишланиб «Ўзбекистон — Ватаним маним» мавзуида илмий-амалий анжуман ҳамда кўрик танлов ўтказилди. Илмий амалий анжуманда ТАЙИ ректори, профессор С.Қодировнинг «Ватан сажда-гоҳдай муқаддасдир», кафедра мудири, техника фанлари номзоди Носировнинг «Ватаннинг комил инсонлари», институт маънавият ва маърифат маркази раҳбари доцент Ф.Зикириллаевнинг «Ватанимизнинг салоҳиятини ва обрўйини янада оширайлик» темаларидаги нутқлари қизиқиш билан тингланди.

Анжумандан сўнг ўтказилган кўрик танловда иштирокчилар ўз маҳоратлари билан йиғилганларнинг олқишларига сазовор бўлишди. Ҳакамлар ҳайъати бир овоздан институт ўқитувчиси С.Иброҳимовани «Туркистон — она Ватаним» ашуласи учун ғолиб деб топди. Иккинчи ўрин талабалар. А.Ҳасанов ва А.Фозиловларга, учинчи ўрин эса А.Fозиев, И.Валиева, Т.Маҳмудовга насиб этди. Fолибларга институт раҳбарияти томонидан пул мукофотлари топширилди. Кўрик танловини ўтказишда институт Ёшлар ташкилоти котиби И.Аҳмадалиев ва маданият саройи мудираси М.Имомназарованинг хизматлари каттадир.

Муроджон ХЎЖАМОВ,
ТАЙИ толиби

Бир куй хониш қилар руҳ фариштаси,
Соғинчли сафарга тараддуд тахтлаб.
Тап-таранг тортилган умид риштаси,
Ҳеч кимса бу куйни беролмас шарҳлаб...

ШОГИРД КАМОЛИ УСТОЗНИНГ БАХТИ

Ҳаётда шундай касб эгалари борки, у деҳқон каби ўз ҳосилини бир йилда эмас, кўп йиллардан сўнг кўради. Бу ўқитувчилик касби. Мен ана шу касбда 50 йил хизмат қилдим. Ҳозир қарилик нафақасидаман. Ёшим ҳам 75 га борди. Аммо ҳамон қадрдон Лаъл Баҳодир Шастри номидаги 24-ўрта мактаб жамоаси билан кўришиб тураман.

Мактаб жамоаси шу кунларда 80 йиллик тарихини нишонлаш ҳаракатида. Шу муносабат билан мен ҳам мактаб ҳаётига доир баъзи хужжатларни тайёрлаб, мактаб тарихи музейига ҳадя қилиш ниятидаман. 24-ўрта мактабда ўн йилча илмий бўлим мудири бўлиш билан бирга ўзбек тили ва адабиётидан дарс бериб келдим. Шу билан бирга кейинги вақтларда жамоатчи мухбир қаторида мактаб тарихига доир бир неча мақола, лавҳа ва очерклар ёзганман.

Айниқса мактабнинг дастлабки ташкилотчилари марҳум (худо раҳмат қилсин) республикада хизмат кўрсатган халқ таълими ходимлари Иброҳим Торихов (1896-1988), Маҳамат Шодмонов (1908-1961), Карим Расулов (1912-1990) сингари фидойи раҳбарлар билан бирга 24-мактабда кўп йиллар меҳнат қилган педагоглардан Боқижон Тоҳиров (1914-1969), Қодир Худойбердиев, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган методист ўқитувчилардан Муаззам Назарова, Ҳатми Қодирова, Ф. И. Кузнецова, Юсуфжон Шокиров каби илғор педагоглар билан бирга 24-мактабда дастлаб билим олиб, камолот даражасига етган собиқ ўқувчиларим ҳақида ҳам бир неча мақолалар ёздим. Булар бундан 30-40 йил аввал мактабда ўқиган, ҳозир оилали, 4-5 фарзандниг ота-онаси бўлиб, республикамизнинг турли жойларида фидокорлик билан хизмат қилаётирлар. Жумладан, техника фанлари доктори, Тошкент кимё-технология институти ректори Миркомилов Тўлқин, Ўзбекистоннинг Ҳиндистондаги мухтор элчиси Миркосимов Суръат, республика Олий Мажлиси депутати, «Маҳалла» жамғармаси раиси Темуров Шукур, республика халқаро алоқалар ассосиасиясининг бошлиғи Миркосимов Мирахмад, химия фанлари доктори Обидов Олимжон, медисина фанлари доктори А. Убайдуллаев, техника фанлари доктори Мўминов Неъматилла, математика фанлари доктори А. Тўхтаев, филология фанлари номзоди адабиётшунос Иноғомов Раҳматулла, драматург Иброҳимов Абдуқаххор, Давлат мукофоти лауреати,дунё кезган Қаҳрамон Дадаев, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган халқ артистлари Лутфулла Хайруллаев, Дилбар Ҳасанова (Исроилова), Садриддинов Сабриддин, Маҳкамов Олимжон, Тоир Исломов, В. Мажидов, С. Сайдалиев, Ш. Назаров, Э. Ортиқов, К. Жўраев ва бошқа юзлаб ўқитувчи, шифокор ва бошқа касб эгалари бўлиб ишлаётган шогирдларим борки, булар билан ҳар қанча фахрлансам арзийди.

Шулардан бири Д. Исроилованинг босиб ўтган йўли ҳақида ҳикоя қилмоқчиман. Яқинда телевизор орқали Аброр Ҳидоятов номидаги театрнинг республикада хизмат кўрсатган артисти Дилбар Исроилованинг ижодий йўли ҳақида кўрсатув бўлди. 24-мактабда ўқиган, 8-10-синфларда синф раҳбари бўлиб ишлаган вақтимда илғор ўқувчиларимдан бири бўлган Дилбарнинг маҳоратини кузатдим. У 30 йилча Ҳамза номидаги академик драма театрида ишлаб, яқинда бу театрга ўтибди.У айниқса Ҳамзанинг «Бой ила хизматчи» драмасидаги Холисхон, Уйғуннинг «Парвона» пиесасидаги Адолат, Ўлмас Умарбековнинг «Қиёмат қарз» драмасидаги Санобар ва бошқа ролларни жуда ўрнига қўйиб бажарди. Шундай бўлса-да, Дилбарнинг ижод йўлини,ҳаётини яхши биладиган касбдошларидан, адабиётшунослар, режиссёрлардан сўраб билдим.

— Дилбарни ёшлигидан жуда яхши биламан, — дейди олим Тоир Исломов. — Чунки мен ҳам у ўқиган 24-мактабда ўқиганман. 24-мактаб 1949-50 ўқув йилида уч қаватли янги бинога кўчгач, тезда атроф маҳаллалардан болалар кўпроқ кела бошлади. Ўқитувчилар сафи ҳам кенгайиб, 100 га яқинлашиб қолган. Мактаб янги бино, ўқув асбоблари, кўргазма материаллар билан бойиб бориши билан бирга довруғи ҳам бирдан кўтарилди. Айниқса Ҳиндистон Республикасининг мустақил бўлиши билан маданий алоқа бошланди. Ҳиндистондан келган меҳмонлар кўпинча Ўзбекистонда бўлиб бу ердан жуда хурсанд ҳолда ўз юртларига қайтардилар. Ҳиндистоннинг кинофилмлари ўзбекларга жуда ёқарди. Кўп ўқувчиларимиз ҳинд қўшиқларини ёдлаб олган эдилар. Дилбар Ҳасанова ҳинд қизининг ўзи бўларди.

У мактабда ҳам, пахта даласида ҳам санъатидан бир зум айрилмасди.

Очиғи, Дилбарни санъатга 24-мактаб йўллаган эди. Шу сабабли ўқишни тугатгач, ҳеч иккиланмай Маннон Уйғур номидаги институтга хужжатларини топширди. Актёрлик сирларини пухта эгаллади. У ўқишдан сўнг доимо Ҳамза театрида бўлиб етук санъаткорлардан маҳоратларини ўрганди.

Дилбар ҳақида таниқли режиссёр Баҳодир Йўлдошев шундай фикр билдирди:

— Дилбар Исроилова билан мен фақат беш йилдан буён ишламоқдаман. Аммо унинг отаси раҳматли Обиджон ака Ҳасанов ва онаси Зайнаб ая Садриева билан кўп йил бирга ишлаганман. Ҳақиқатан ҳам, улар санъатни дилдан севган мунисиб инсонлар эди. Афсус, ягона қизлари Дилбархоннинг санъат соҳасидаги муваффақиятларини тўла кўролмай ўтиб кетдилар. Менимча, Дилбар отаона касбига зўр меҳр қўйган. Шу туфайли ўрта мактабда ўқиб юргандаёқ ўзини кўрсата олган. Ҳамза театрида 30 йил давомида ўйнаган роллари эл назарига тушган. Кузатишимча, Дилбар ҳар қандай ролни маромига етказиб ишлашига ишончим комил. Яқинда театримизда «Маъмура кампир» комедиясини саҳналаштирдик. Маълумки, жамоамизда асосан ёшлар. Анча ўйланиб қолдим. Ниҳоят ёдимга Фармонбуви ролини қойил қилган Зайнаб аянинг қизи Дилбар ёдимга келди. Халкимизда от ўрнини той босади деган яхши мақол бор. Дилбар буни албатта бажаради, деб ўзимга ишонч билдирдим ва Дилбар билан шу тўғрида суҳбатлашдим. У: «Қандай бўларкин, ҳали ёшим кампирлар қаторига ўтган йўқ-ку», деди. Мен ҳақиқий артист учун бу баҳона бўлолмайди, дедим. Кейин Дилбар бу образни ҳам ўйланган-дан зиёда қилиб бажарди.

— Дилбар Исроилова, — дейди М. Соатов, — дубляжда ҳам жуда мохир. Унинг лафзи тиниқ, ҳар бир сўзни аниқ, равшан баён этади.

Ҳа, Дилбархон ҳақида ҳар қанча гапирсак, ёзсак арзийди. Чунки у ўзининг ажойиб таланти билан катта санъат яратди.

Ҳамидулла ЙЎЛДОШЕВ,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган халқ таълими ходими

Суратда: Д. ХАСАНОВА (чапдан учинчи) 24-мактаб ўқитувчилари даврасида

ИБН ХАЗМ

КАБУТАР МАРЖОНЛАРИ

ФАСЛ СЕВГИНИНГ БЕЛГИЛАРИ

Кўзи бор одам равшан кўргайким, севгининг белги ва нишонларидан яна бири шуки, севишганлар ҳаддан зиёд шўх-шан бўлгайлар, уларга жуда кенг уй ҳам тор келгай, бирининг кўлидаги нарсани иккинчиси тортгай, яширинча кўзлар уришгай, бир-бировга суянгай, қўллар қўллардан тутгай ва тегинмоққа талпингай, маъшуқасининг лаблари теккан пиёладан ичмоққа интиқ бўлгай.

Яна улар орасида бир-бирларига зид бўлган белгилар ҳам учрайди. Уларни вужудга келтирадиган баҳоналар кўп, бирмунча сабаблар боис улар жўшиб ҳаракатга келади, ҳаёллардан туғёнга тушади. Қарама-қаршиликлар ўхшашдирлар ва нарсалар ўзаро зидликда энг сўнг нуқтага етганда ва ўхшашсизликнинг энг охирги ҳудудини топганда, Аллоҳ азза ва жалланинг қудрати билан бир-бирларига ўхшаб қоладилар ва бундан одамнинг ақли чалкашиб кетади.

Кафтингда узоқ тутиб турсанг, қор қўлингни куйдиради ва сен шодлик ҳаддан ошганда ўлим билан баробар бўлганини кўрасан. Қаттиқ кулаётган одамнинг кўзларидан ёш чиқиб кетади ва оламда бунақа нарсалар оз эмас.

Севишганлар бир-бирларини қаттиқ севсалар ва ўртада муҳаббат мустаҳкам қарор топса, улар гоҳо бесабабдан бесабаб ғазаб отига минадилар, бир-бирларига атайлаб сўз қайтарадилар, арзимас нарсалардан жаҳл қиладилар, бири-иккинчисининг оғзидаги сўзини пойлайди ва уни бошқача талқин этади — буларнинг ҳаммаси у мен ҳақимда нима деб ўйлаётган экан, деб билиш учунгина қилинади. Чинакам ёмон кўриш ва тафрика ўзаро зидлик ва нафратланишдан дунёга келади. Лекин бу билан ҳалиги аксликларнинг фарқи шундаки, бунда бир-бирларини тез кечирадилар. Сен ошиқ-маъшуқлар жуда қаттиқ уришиб қолганларини кўриб, холис, вазмин одамнинг бундан тузалиши қийин бўларди, кўнгли ғаш одам эса ҳеч қачон тузалмас эди, деб ҳисоблайсан. Сал ўтмай бундай қарасанг, уларнинг апоқ-чапоқ ярашиб олганларига гувоҳ бўласан, таъна-дашномлар бутунлай унутилади, жанжал эсдан чиқади ва улар ҳеч нарса бўлмагандай шўхликларга бериладилар. Бир соатнинг ичида бу бир неча бора такрорланади, агар сен икки одам ўртасида шундай воқеа рўй берганлигини кўрсанг, заррача шубҳаланиб, иккиланиб ўтирма — бу улар ўртасидаги яширин севги сири борлигидан дарак беради, ва бунинг нималигини фақат Яратган эгамнинг ўзи билади. Шундай фикрга келсанг, янглишмагайсан, бу ҳақиқий муҳаббат ва чин ҳабибликдан бўлади, мен бу нарсага кўп дуч келганман.

Севгининг яна бир белгиси, ошиқ маъшуқанинг номини эшитгиси келади, у ҳақда сўз очилса, роҳатланади ва шунга одатланиб қолади. Ҳеч нарсадан бунчалик лаззатланмайди, бошқалар эшитиб, билиб қолади-ку деган мулоҳаза ҳам уни тўхтатиб туролмайди.

Бир нарсага ишқинг тушса, сен кўр ва кар бўлиб қоласан. Агар севган киши қўлидан келсайди, ўзи турган ерда севгилисидан ўзга нарса тўғрисида ҳеч қандай гап бўлмаслигини истар ва бу ердан бошқа ҳеч ёққа бормаган бўларди.

Севгига гирифтор бўлиб қолган киши овқат егиси келади, лекин шу пайт маъшуқаси эсига тушиб қолса, еб турган овқати томоғидан ўтмайди ва ҳиқиллаб тураверади. Сув ичаётганда ёки сен билан гаплашиб турганда ҳам шундай: ҳозиргина қулиб суҳбатлашаётган одам бирдан ўзгаради, гапни калта ва қисқа қилади, кейин бошини қуйи солиб жим бўлиб қолади, оғир хаёлга толади. Ҳалигина ўйнаб, кулиб турган одам бирдан паришон тортиб қайғуга чўмади, кўнгли ўртанади, бети қотади, сўрасанг ғаши келади, ҳеч нарсани ёктирмайди.

Севгининг белгиларидан бири, одам ёлғизликни қўмсаб қолади, хилватга тортади, бадани оғримайди, иссиғи чиқмайди, лекин озиб кетади, ҳаракат қилиш, юриш, жойидан қимирлашни истамайди.

ШОДЛИКНИНГ ДЎСТИ КЎПДИР

Каркўк мақоллари

Ўзи бир, кўнгли минг.

***

Ўз бўриси ўзини ебди.

***

Ўлма эшагим, ўлма, ёз келар, йўнғичқа битар.

***

Пули борни «Афандим», дерлар.

***

Соғ бош ёстиқ истамас.

***

Сотди-етди; олди-битди.

***

Соқолини тегирмонда оқартирибди.

***

Сен-оға, мен-оға, сигирларни ким соға?!

***

Сабр тошманки, сабр этдим.

***

Сабр қилган ғўрадан ҳолва ер.

***

Санъатни устасидан ўрганмаган ўрганмас.

***

Саксон, тўқсон-оқибат; бир кун йўқсан.

***

Сени на топган дер:«Яша», на етирган дер: «Ҳайф»...

***

Сен курушларни кўзла, лира ўзи келар.

***

Сирканинг, ҳаммомнинг ва дўстнинг эскиси яхши.

***

Сув ғалвир билан ўлчанмас.

***

Сув тинар, душман тинмас.

***

Жим оққан сувдан кўрқ.

***

Сурма кўяман деб кўзини чиқарибди.

***

Толесиз одамни туяни устида илон чақар.

***

Тулкига дедилар: «Гувоҳинг кимдир?» Думини кўрсатди.

***

Устоднинг оти Хидир, қўлимдан келгани будир.

***

Фақирнинг пули каби дўсти ҳам оз бўлар.

***

Фикр зикирнинг самарасидир.

***

Фурсатни фавт этма.

***

Ҳақ сўзни айтувчининг бўрки йиртиқ бўлар.

***

Ҳаромдан келган ҳаромга кетар.

***

Доим деди: молим -мулким бор; бир демади: ўлим бор.

***

Ҳайвон-оёғидан, инсон-тилидан.

***

Ҳар золимнинг беш кун даврони бор.

***

Ҳар гўзалнинг бир айби бўлар.

***

Ҳадя ила қиз олинмас.

***

Ҳар ой ражаб бўлмас, бўлса ҳам ажаб бўлмас.

***

Ҳар камолнинг бир заволи бор.

***

Чироқ тубини ёритмас.

***

Жафо чеккан, сафо сурар.

***

Шайтон кўп нарса билганидан бир кўзи кўр бўлибди.

***

Шер оғанинг Марофада боғи бор, узуми йўқ, япроғи кўп.

***

Ёлғондан қурилган уй тез йиқилар.

***

Шодликнинг дўсти кўпдир.

Озарбойжон тилидан
Маҳмуд Саъдий таржимаси

Миллий тикланиш
Муассис: Миллий тикланиш демократик партияси

Бош муҳаррир: Иброҳим ҒАФУРОВ

Газета 136-рақам билан рўйхатдан ўтган.
Буюртма: Г — 0161.
5194 нусхада босилди.
Сотувда нархи эркин.
Ҳажми 2 босма табоқ.
Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди.

Манзилимиз: Тошкент-83, Матбуотчилар кўчаси — 32. Телефон 33-50-18.
«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси. Манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси, 41-уй

Навбатчи муҳаррир — Бахтиёр АҲМЕДОВ